

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

RYBÁŘSKÝ SLANG PROFESNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Autorka: Petra Klubalová

Na Pískách 634, Planá nad Lužnicí 391 11

VII. ročník, obor český jazyk – občanská výchova

prezenční studium (2000-2007)

prosinec 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury.

V Plané nad Lužnicí 6. prosince 2006

A large black rectangular redaction box covering the signature area of the document.

Obsah

1. Úvod	7
2. Slang v české literatuře	9
2.1. Václav Ertl	9
2.2. František Oberpísek - Jlek	10
2.3. Pavel Trstl	12
2.4. Jan Chloupek	14
2.5. Přemysl Hauser	15
2.6. Josef Václav Bečka	17
2.7. Jaroslav Hrubý	20
2.8. Jaroslav Suk	23
2.9. Alena Jaklová	25
2.10. Příruční mluvnice češtiny	27
2.11. Vymazání slangu pro tuto práci	28
3. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA SLANGU	30
3.1. Podmínky vzniku a vývoje slangu	30
3.2. Za odborné vedení práce děkuji PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D.	32
3.2.1. Neapřítomnost	32
3.2.2. Komunikativní funkčnost a využívání produktivních pojmenovacích postupů při tvorbě	33
3.2.3. Systémovost	33
3.2.4. Pojmová diferenciací	34
3.2.5. Stav odporu tečnické	34
3.2.6. Expresivita	36
3.2.7. Vhodnost pro mluvené jazykové projevy	36
3.2.8. Síťová uzavřenost prostředí	36
3.2.9. Složení příslušných slanguvých komunit	39
3.2.10. Psychické faktory	39
3.3. Diferenciací slangu	40

OBSAH

Úvod	7
1. Slang v české lingvistice.....	9
1.1. Václav Ertl.....	9
1.2. František Oberpfalcer - Jílek	10
1.3. Pavel Trost.....	12
1.4. Jan Chloupek	14
1.4. Přemysl Hauser.....	15
1.5. Josef Václav Bečka.....	17
1.6. Jaroslav Hubáček.....	20
1.7. Jaroslav Suk.....	23
1.8. Alena Jaklová	25
1.9. Příruční mluvnice češtiny	27
1.10. Vymezení slangu pro tuto práci.....	28
2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA SLANGU.....	30
2.1. Podmínky vzniku a vývoje slangu.....	30
2.2. Aspekty slangu	32
2.2.1. Nespisovnost.....	32
2.2.2. Komunikativní funkčnost a využívání produktivních pojmenovávacích postupů při tvoření	33
2.2.3. Systémovost.....	33
2.2.4. Pojmová diferenciacce.....	34
2.2.5. Stav odborné terminologie.....	34
2.2.6. Expresivita	36
2.2.7. Vhodnost pro mluvené jazykové projevy	36
2.2.8. Stupeň uzavřenosti prostředí.....	36
2.2.9. Složení příslušníků slangového prostředí	39
2.2.10. Psychické faktory.....	39
2.3. Diferenciacce slangu	40

2.4. Vnitřní dělení slangu	42
3. VZNIK SLANGOVÝCH NÁZVŮ	43
3.1. Důvody vzniku a tvorby slangových pojmenování	44
3.2. Onomaziologické postupy tvorby slangových pojmenování	44
3.2.1. Tvoření slov	46
3.2.1.1. Derivace (odvozování)	46
3.2.1.2. Kompozice (skládání)	46
3.2.1.3. Zkracování	47
3.2.1.4. Mechanické krácení	48
3.2.1.5. Univerbizace	48
3.2.1.6. Slovnědruhovú transpozice	49
3.2.1.7. Překrucování	49
3.2.1.8. Přejímání slov	50
3.2.3. Tvoření víceslovných názvů (tzv. syntaktické tvoření)	51
3.2.4. Sémantické tvoření	52
3.2.4.1. Metaforické přenášení významu	53
3.2.4.2. Metonymické přenášení významu	54
3.2.4.3. Generalizace a specifikace významu	54
3.2.4.4. Apelatizace proprií	55
3.3. Distribuce onomaziologických postupů uplatňovaných v rybářském slangu	56
4. PRAKTICKÝ VÝZKUM SLANGU	63
4.1. Metody uplatňované při zkoumání slangu	63
4.2. Lexikografický projekt	65
4.2.1. Východiska lexikografického zkoumání	65
4.2.2. Shromažďování materiálu a informací o lexikálních jednotkách	66
4.2.3. Mikrostruktura a makrostruktura slovníku	68
4.2.3.1. Makrostruktura slovníku	68
4.2.3.2. Mikrostruktura slovníku	69
4.2.4. Aktualizace informací o lexikálních jednotkách	71
5. SLOVNÍK RYBÁŘSKÉHO SLANGU	72

I. Rybáři a další osoby se vztahem k rybníkářství	72
II. Druhy ryb	76
III. Obecná označení ryb	85
IV. Části rybního těla a skutečnosti s ním související.....	89
V. Činnosti bezprostředně se týkající ryb.....	91
VI. Rozmnožování ryb	94
VII. Rostliny a živočichové v rybníce	97
VIII. Rybník a voda	98
IX. Rybník a ryby	102
rybník pro chov kaprů, kaprový rybník	102
X. Zařízení a části rybníka.....	105
XII. Rybníkářské nářadí a náčiní	116
a) Sítě a jejich části	117
b) Nádoby	124
c) Vážení a měření	126
d) Další nástroje	128
XIII. Práce se sítěmi	132
XIV. Výlov a další rybníkářské činnosti	135
XV. Nezařazená pojmenování	138
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	140
Seznam použitých zkratk	147
Rejstřík slangových názvů.....	148
Fotografická příloha	153

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou slangu, konkrétně slangem rybářským. Rybářský slang je slangem s dlouho tradicí a bohatou slovní zásobou. Tomuto slangu věnovala v české lingvistice pozornost řada jazykovědců (mimo jiné např. Oberpfalcer-Jílek, Hubáček, Jaklová), většinou ovšem pouze jednomu druhu slangu.

V této práci jsme se zaměřili pouze na rybářský slang. Pokusili jsme se sebrat živý jazykový materiál, uspořádat jej do slovníku rybářského slangu a zhodnotit slovní zásobu rybářského slangu podle onomaziologických postupů užitých při tvoření slangových názvů.

Práce je rozdělena do pěti základních částí.

V první části podáváme stručný přehled jazykovědného bádání v oblasti slangu v rámci české lingvistické tradice. Věnujeme zde pozornost deseti nejvýznamnějším osobnostem, které se k problematice slangu soustavněji vyjádřily.

Druhá část se zabývá obecnou charakteristikou slangu a jeho aspektů jazykových a mimojazykových podle koncepce J. Hubáčka. V této části již je podle příslušných aspektů hodnocen náš sebraný materiál.

Třetí část popisuje vznik slangových pojmenování, uvádíme zde možné varianty vzniku slangového výraziva i konkrétní příklady tvoření rybářských slangových názvů. Součástí této kapitoly je také shrnující přehled distribuce jednotlivých onomaziologických postupů uplatněných při tvorbě slangových pojmenování ze slovníku rybářského slangu.

Ve čtvrté části bylo naším cílem popsat práci lexikografa při tvorbě slovníku a zároveň popsat postup naší vlastní práce při vytváření slovníku rybářského slangu.

Pátou část tvoří samotný slovník rybářského slangu. Pokusili jsme se sesbírat materiál v dostatečně reprezentativním množství, rozhodně však netvrdíme, že jsme slovní zásobu rybářského slangu zachytili vyčerpávajícím způsobem. Chtěli bychom zdůraznit, že některé lexikální jednotky ze slovníku

rybářského slangu mohou mít teritoriálně omezenou platnost. Použité výrazy pocházejí z jihočeského regionu, konkrétně z okolí Tábora a Třeboně.

1. Slang v české lingvistice

1.1. Václav Ertl

V české odborné lingvistické literatuře se termín slang poprvé objevuje v článku V. Ertla (Ertl, 1924). Ertl se zde pokouší podat první definici pojmu slang v českém pojetí, zároveň se svým článkem odvolává na práci O. Jespersena *Langue, Its nature, Development and Origin* (London, 1922).

Ertlův článek vznikl v reakci na článek O. Svobody v časopise *Český lid*. Svoboda ve svém článku otiskl ukázkou z běžného rozhovoru pražských studentů společně se svým odsuzujícím komentářem k takovému způsobu mluvy.

Ertl se pokusil objasnit podstatu a psychologický základ takového vyjadřování. Nesnažil se takovou mluvu obhajovat, ani nikomu doporučovat. Chtěl spíše ukázat, že tímto stylem nehovoří mezi sebou jen studenti, všimá si většího rozšíření podobného vyjadřování mezi dalšími skupinami obyvatel Prahy. Způsob uvedeného vyjadřování nechápe úzce jako čistě studentskou řeč.

Podle Ertla jde spíše o „pražský argot neboli slang. Slang je způsob řeči, který se rodí v ulicích velkých měst, nenáleží určité vrstvě společenské ani určitému stavu, nýbrž všem, kdo jsou proň psychologicky disponováni. Jako jazyk obecný a nářečí, má i slang se spisovnou řečí mnoho společného, ale od řeči obecné (i od dialektu) se liší tím, že se jazyk vulgární vyvíjí přirozeně a bezděčně, kdežto výrazy tvořící podstatu slangu vznikají vědomě a účelně.“ (Ertl, 1924, s. 59).

Psychologickým základem pro využití slangu je snaha vědomě vyhledávat a vytvářet originální a překvapivé výrazy, které by nahrazovaly běžná slova a rčení. Slang tvoří jen proto, aby překvapoval, šokoval či zarážel. Využívá metafory, přejímá slova, zkracuje a jeho slovní materiál se velmi rychle opotřebovává. Pro slangy jsou charakteristické změny oproti běžnému jazyku téměř výhradně v oblasti lexika.

Každý jazyk má svůj slang, který je cenným zdrojem poznání vzniku určitých pojmenování. Podle Ertla by bylo dobré, kdyby se někdo pokusil o podrobnější odborné popsání pražského slangu.

Ertl se dále vyjadřuje ke vhodnosti a nevhodnosti používání slangu. Tvrdí, že škodlivý vliv slangu na spisovný jazyk je pouze nepatrný, neboť se prakticky nedotýká vnitřní podstaty a struktury řeči. Chápe používání slangu u mladších studentů (jako okázalou demonstraci mladického vzdoru), užívání slangu staršími studenty však odsuzuje. Přesto však uznává, že občas může každý sáhnout ve svém projevu po nějakém vtípném a originálním slangovém výrazu a vhodně jej použít.

1.2. František Oberpfalcer - Jílek

František Oberpfalcer-Jílek je prvním českým lingvistou, který se věnoval problematice slangu podrobněji a soustavněji. V recenzi na knihu E. Rippla „Zum tsechischen Rotwelsch“ (1927) se zmiňuje o dialekttech sociálních, tzv. jazycích zvláštních. Vyzdvihuje zde fakt, že svou vlastní specifickou mluvu používají nejen různá povolání, ale i skupiny lidí, spojené určitým zájmem. Dále v této zprávě podává návrh na důkladné rozlišení slangu a argotu. Slangem rozumí mluvu určitých společenských stavů, k pojmu slang užívá jako synonymum termín stavovská mluva. Argot popisuje jako jazyk zločinců.

Své myšlenky dále rozpracovává ve svém obsáhlém kompendiu Jazykozpyt (Oberpfalcer, 1932). Kromě odlišení mezi slangem a argotem zde podává jejich stručný výklad a charakteristiku (viz níže), dále usouvztahňuje pojem slang s dalšími lingvistickými pojmy. Touto prací položil základy české odborné terminologie v oblasti slangu.

F. Oberpfalcer navrhuje vedle diferenciaci jazyka na spisovný a nespisovný ještě další, vnitřní členění jazyka, a to členění podle struktury společnosti. Tuto vnitřní diferenciaci jazyka (uplatňovanou pouze u jeho mluvené podoby) nazývá rozvrstvení (mluvené) češtiny podle stavů (též sociální diferenciaci jazyka). Mimo jiné zde popisuje vznik tzv. stavovských mluv, respektive zvláštních jazyků: „Skupiny jednotlivců si volí rozličná povolání a tím mají též rozdílné sféry zájmů, vymezenou oblast představ a pojmů. To se nutně projevuje i v mluvě. Lidé spojení stejnou prací svého povolání mají k sobě bližší a hojnější

vztahy než k ostatním členům společnosti a jejich mluva má společné rysy, odlišné od mluvy jiných stavů. Tak vznikají stavovské mluvy, nazývané též zvláštními jazyky...“ (Oberpfalcer, 1932, s. 26).

Svou další prací, podrobnou materiálovou studií Argot a slangy (Oberpfalcer, 1934), vytvořil Oberpfalcer-Jílek model konkrétního výzkumu a popisu slangů.

V první části práce podává výklad o rozvrstvení mluvené češtiny podle stavů. Slangem rozumí sociální diferencování mluveného jazyka. Argotem stavovskou mluvu zločinců z povolání a individuí jim blízkých.

Základem každé stavovské mluvy je národní jazyk, stavovská mluva není nikdy jedinou formou jazyka svých mluvčích. Společnými rysy argotu a jednotlivých stavovských mluv jsou jazykový sport, bohatá synonymika, expresivita.

I přes mnohé společné znaky je rozdíl mezi slangem a argotem zásadní. Argot (na rozdíl od slangu) má podle Oberpfalcera-Jílka primární funkci nástroje boje proti společnosti a prostředku posílení uzavřenosti a semknutosti společenské skupiny, jež tuto mluvu užívá. Důvodem pro vznik mnohých argotických výrazů bylo zajištění nesrozumitelnosti mluvy deklasované skupiny lidí (spodiny) pro nezasvěcené; argot sloužil jako ochrana před prozrazením, dopadením policií atd. Oberpfalcer v souvislosti s argotem dokonce mluví o tajném jazyku.

Hranice mezi slangovým a argotickým slovníkem jsou nejasné a kolísavé. Podle francouzské a německé předlohy by bylo možné je nazývat jazyky zvláštními. Podle Oberpfalcera by ovšem používání takového pojmu evokovalo nesprávné představy o povaze jednotlivých jazykových jevů typických pro argot a slang, které nejsou zvláštními, ale přirozenými formami jazyka. Odmítá také pojmenování stavovská nářečí, protože nářečí může být jediným dorozumívacím prostředkem člověka ve všech situacích, ale slangy i argot jsou vždy jen druhou podobou jazyka.

Sociální rozvrstvení jazyka, zejména pak jazyková tvořivost jednotlivých společenských vrstev se nejvýrazněji odráží ve slovní zásobě a významu slov. Nejdůležitější je tedy rozbor argotu a slangu ze stránky lexikální a sémantické.

Rozdíly mezi slangem a argotem ukazuje Oberpfalcer-Jílek na detailnějším rozboru argotu a studentského slangu ve dvou následujících kapitolách.

Nejprve popisuje prostředí, v němž se slangu a argotu užívá. Dále uvádí prameny jejich poznání a podává stručný nástin historického vývoje argotu a slangu. V další části předkládá slovník argotu, respektive slangu rozdělený podle tématických okruhů. Ve slovníku udává pouze význam slov a uvádí synonymické řady. Následuje oddíl, který se věnuje rčením a souvislým ukázkám. Čtvrtá část popisuje mluvnické znaky argotu a studentského slangu, zejména jejich slovotvorné postupy. V poslední části se Oberpfalcer věnuje užívání a vlivu cizích prvků v argotu a studentském slangu.

V dalších kapitolách popisuje Oberpfalcer podrobněji vojenský, myslivecký a sportovní slang (zde uvádí i výrazy z oblasti sportovního rybářství)

Závěrečná kapitola představuje pouze slangové prvky v mluvě některých povolání. Oberpfalcer zde nemluví o profesním slangu.

Jeho práce ovlivňují chápání a zkoumání slangu v české lingvistice až do současnosti, a to především v oblasti přístupu ke studiu slangu a v oblasti prezentace tohoto studia.

1.3. Pavel Trost

Problematikou slangu a argotu se zabýval také Pavel Trost. Ve svém článku O pražském argotizování (Trost, 1935) si všimá pronikání argotických prvků do hovorového jazyka pražské velkoměstské smetánky.

Argot zde pochází z prostředí společenské spodiny (proletariátu vyděděnců), kde je i nejplněji realizován (Trost tento plně rozvinutý argot v jeho původním prostředí nazývá praargotem). Argot představuje permanentní negaci, vzpírá se proti platnému jazykovému řádu, snaží se odhalovat bezpodstatnost jazykové normy. Je namířen proti jazykovému brusičství.

Argotizováním Trost rozumí užívání argotických pojmenování v běžném hovoru jiných sociálních skupin než skupin na periferii společnosti, v tomto případě velkoměstské smetánky (pražské upper class). Argot by měl pronikat do mluvy vyšších vrstev postupně přes nižší a střední třídu. V případě argotizování tomu tak není. Argotických prvků užívají neuvědoměle nejnižší vrstvy velkoměstské společnosti, střední buržoazní třída argotizuje nejméně a velkoměstská smetánka používá argotický prvků vědomě ke svému odlišení od středních tříd.

„Buržoza si hraje na svůj opak, na deklasovanou existenci ze sociální periferie. Požitek tu prýští z vědomého prožívání kontrastu při vědomí nezávanosti hry. ... Buržoza, dává za pravdu protiburžoaznímu smýšlení, ... zapírá buržoazní ideologii, aniž se vzdává buržoazní existence. Buržoza vede dvojí život: skutečný občanský a fiktivní asociální.“ (Trost, 1935, s. 107)

V Praze dochází k rozvoji argotizování po první světové válce, v Paříži byl tento jev zaznamenán už za vlády Ludvíka XV., po válce je ve Francii situace obdobná jako v Praze.

Pavel Trost reagoval na shrnující práci Oberpfalcera-Jílka vydanou v Československé vlastivědě (Oberpfalcer, 1935) ve své stati Argot a slang (Trost, 1935). Odmítá Oberpfalcerovo pojetí argotu a slangu jako stavovských mluv se společnými charakteristickými rysy.

Trost se přiklání k pojetí dánského lingvisty Otty Jespersena, který argot definoval jako tajný jazyk, slang jako mluvu subjektivní emancipace z objektivně jazykového řádu a jazyk stavovský jako soubor technických termínů a formulí určitého povolání. Stavovský jazyk nemá věcnost odborného jazyka, odborný jazyk podlehl sekularizaci a intelektualizaci, naproti tomu realizace stavovských mluv je silně ritualizována. Hantýrka na rozdíl od argotu představuje jazykovou vázanost (k určitým skupinám), argot jakoukoliv vázanost popírá. Znakem argotu je rozklad a neustálá změna. Jde v něm především o negaci běžné konvence, o popírání přirozeného jazyka.

Pro studování argotu je důležitý rozbor jeho lexika, zejména etymologické bádání – Trost zde vytýká Oberpfalcerovi některé konkrétní chyby v určení

původu argotických slov a doplňuje, že argot obsahuje prvky, které mohou mít kromě německého a židovského rotwelschu, původ také v kruzích bohémy a odpadlé inteligence.

1.4. Jan Chloupek

Problematicke slangu, jeho vymezení a charakteristice se dlouhodobě věnoval také Jan Chloupek. Do české lingvistiky zavádí pojem profesní mluva.

„Vedle strukturních útvarů rozeznáváme v jazyce i speciální slovníkové, popřípadě i frazeologické vrstvy. Máme zde na mysli tzv. argot, slangy a profesionální mluvu.“ (Chloupek, 1969, s. 149) Slang, argot a profesní mluva jsou tedy chápány jako nestrukturní jazykové poloútvary.

Chloupek slang definuje jako specifické lexikální nebo frazeologické vrstvy užívané (původně) jako výrazová aktualizace v určitém zájmovém nebo pracovním prostředí.

Obdobně chápe argot jako specifické lexikální nebo frazeologické vrstvy užívané jako tajná mluva třídně a sociálně izolovaného prostředí.

Argot popisuje ve shodě s českou lingvistickou tradicí jako tajnou mluvu deklasovaných společenských vrstev, žebráků či zlodějů, která v našich zeměpisných poměrech čerpala z německé hantýrky (rotwelsch), jidiš a cikánštiny, přičemž některé výrazy tohoto jazykového útvaru se s úspěchem rozšířily i do současného českého jazyka.

Profesní mluva představuje také specifické prostředky lexikální, řidčeji frazeologické vrstvy, ovšem jednoznačné pouze v určitém pracovním prostředí.

„Podobně jako v případě slangu a argotu neběží u profesní mluvy o strukturní útvar národního jazyka, nýbrž pouze o zvláštní lexikální, popř. zvláště u profesní mluvy ještě frazeologické vrstvy. Mluvnická stavba profesní mluvy je podle komunikační situace spisovná, obecně česká, interdialektová nebo zřídka nářeční.“ (Chloupek, 1986, s. 45)

Profesní mluvu chápe Chloupek jako zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při pracovním procesu nebo při

výkonu služby užívají termínů nebo terminologických spojení bez zřetele k jejich spisovnosti.

Pro profesní mluvu je podle J. Chloupeka charakteristická výrazová úspornost a významová jednoznačnost bez ohledu na jazykovou spisovnost (mimo omezené pracovní prostředí však tyto profesionální výrazy své významové jednoznačnosti pozbývají). Nejčastěji voleným slovtvorným postupem je zkracování, z hlediska pojmenovacího je jednoznačně preferována jednoslovnost. Z hlediska strukturního lze slangy a argoty zařadit mezi nekomplexní poloútvary.

Podstatou slangu a základním znakem odlišujícím slang od mluvy profesionální je potom pojmenovací motivace – slang se tvoří a přijímá zejména v zájmových a pracovních prostředích jako výraz soudržnosti. Pro slang je charakteristická jazyková hra, která se prosazuje při tvoření nových pojmenování.

Nejčastěji voleným slovtvorným postupem ve slangu je zkracování, z hlediska pojmenovacího je jednoznačně preferována jednoslovnost.

Chloupek doporučuje jako „nejvhodnější české popisné označení“ pro slang spojení „mluva pracovních a zájmových skupin.“ (Chloupek, 1969, s. 150)

1.4. Přemysl Hauser

Také Přemysl Hauser se věnoval stručnému obecnému popisu slangu (Hauser, 1980) i konkrétnímu výzkumu slangu (Hauser, 1987, 1995).

Slang (a argot) zařazuje jako vrstvu slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka, která je ve svém využití určována sociálními rozdíly (vedle nářečí, která jsou omezena územně). „Nespisovná slovní zásoba spjatá se sociálním prostředím, a to pracovním nebo zájmovým, se nazývá slang.“ (Hauser 1980, s. 23)

Hauser dále ve svém výkladu poukazuje na možné rozlišení zájmového slangu a profesní (stavovské) mluvy jako dvou samostatných a odlišných souborů speciálních jazykových, resp. lexikálních prostředků (užší pojetí slangu).

Hauser s tímto dělením nesouhlasí: „toto vnější rozlišení lexikálních vrstev (podle jejich nositelů) není zcela přesné“ (Hauser, 1980, s. 23), a uvádí pro doložení tohoto tvrzení dva poznatky: 1. jako zájmový slang bývá označován i slang studentský a vojenský, přestože členové této skupiny nejsou spojeni společným zájmem, nýbrž vykonávají společnou činnost, která se svou podstatou blíží povolání (tvoří hlavní náplň pracovního dne); 2. jako hlavní rys odlišující slang zájmový od profesionální mluvy bývá uváděna především výrazová obraznost a synonymičnost, snaha o nová, originální a často i vtipná pojmenování; tento aspekt však nacházíme i v mluvě profesionálních skupin, dokonce i v projevech nářečních, z čehož podle Hausera vyplývá, že „jde spíše o znak živého mluveného jazyka.“ (Hauser, tamtéž)

Nesouhlasí ani s užíváním názvu sociální nářečí nebo sociální jazyk ve významu slang (popř. argot), protože „slang není strukturní jazykový útvar jako zeměpisné nářečí ... Je to jen úzká vrstva zvláštní slovní zásoby navrstvená na slovní zásobě nářečí nebo obecné češtiny.“ (Hauser, 1980, s. 24)

Slangová pojmenování jsou častá zejména u skupin se silnými vnitřními sociálními vazbami, vznikají v různých oblastech v různé míře. V některých oblastech plní funkci prostředku charakterizujícího dané prostředí či postavy (např. využití slangu v umělecké literatuře).

Velkou část slangové slovní zásoby tvoří profesionalismy. Hauser je popisuje jako „nepsisovné odborné výrazy“ (Hauser, tamtéž), které se vyskytují nejen v prostředí pracovním, ale i zájmovém. Od terminologie daného oboru se profesionalismy liší svou nepsisovností, od ostatních slangových výrazů potom věcností a jednoznačností. Oba typy výrazů však mohou pronikat do spisovného jazyka – zatímco slangové výrazy (slangismy v užším smyslu) pronikají především nezáměrně do hovorového jazyka, profesionalismy se stávají součástí spisovného odborného názvosloví prostřednictvím odborného a publicistického stylu, který je užívá, a tím i rozšiřuje.

Pro slang je z hlediska onomaziologie charakteristická univerbizace, relativně hojná je haplogie, sémantické tvoření, expresivita, synonymie, ve slanzích se vyskytují i slova cizího původu.

Slangová pojmenování bývají výrazná, vtipná, neotřelá, stručná. Proto se často šíří i mimo své původní prostředí a pronikají do hovorového stylu, čímž se ovšem smazává jejich výlučně slangový ráz

Argot označuje Hauser jako zvláštní vrstvu slov v mluvě společenské spodiny, kterou užívají zloději, překupníci a jiné kriminální živly. Argotickým slovům rozumějí pouze příslušníci této společenské vrstvy, i nadále se používá označení zlodějská hantýrka.

Hauser také hovoří o argotizování, tedy o užívání argotických prvků v běžném hovoru. Argotismy s úspěchem pronikají do umělecké literatury jako charakterizační prostředek (obdobně jako prvky slangové).

1.5. Josef Václav Bečka

J. V. Bečka se věnoval studiu české stylistiky, uplatňoval v ní konfrontační přístup. Je průkopníkem využití statistické a kvantitativní metody v jazykovědě.

Ve svém příspěvku z druhé konference o slangu a argotu v Plzni podává výklad podmínek vzniku a rozvoje slangu a vymezuje hranice slangu.

Slang zde chápe jako variantu mluvené řeči kolokviální, tzn. spontánní, předem nepřipravené a nestylizované dialogické mluvené řeči. Tato varianta se vyvinula „pro zvláštní sdělné účely a potřeby jen omezené populace národa za omezených situací jazykové komunikace.“ (Bečka, 1982, s. 5)

Za základní podmínku vzniku slangu považuje Bečka speciální práci, která vyžaduje zvláštní pracoviště a ustálený kolektiv lidí. Kombinace těchto tří speciálností automaticky zakládá potenciální vznik slangu. Jestliže je místo speciální práce speciálnost jiná, nevzniká slang, ale jiná varianta mluvené řeči. Pokud je speciálnost pracoviště nebo kolektivu malá, vzniká jen náběh ke slangu.

Dále uvádí, že je nutné rozlišovat mezi slangem a argotem. Navazuje na myšlenku F. Oberpfalcera-Jílka, že argot není pouze tajnou řečí podsvětí, zároveň je také jakýmsi nástrojem odporu této společenské vrstvy proti zbytku společnosti. Podobně jako slang využívá argot expresivnost, vtipné tvoření

nových slov a slovní hříčky. Svým způsobem dokázal argot také proniknout do běžného hovorového jazyka.

Na třetí konferenci o slangu a argotu v Plzni přednesl svůj další příspěvek k dané problematice. V této své stati se věnuje vysvětlení pojmů mluva, hantýrka, žargon, argot a slang.

Slang definuje jako „komplex jazykových prostředků, jímž se dorozumívá speciální skupina lidí na speciálním pracovišti o prostředcích a výkonech při speciálním druhu práce“. (Bečka, 1987, s. 6)

Rozlišuje „slangy profesionální neboli pracovní, jimiž se účastníci dohovořují i při vlastní práci (...), a slangy zájmové, jimiž se účastníci dohovořují mimo vlastní práci, neboť při ní musí užívat jazyka spisovného i se spisovným názvoslovím; v nich se projevuje především stránka expresivní, tj. citový vztah k práci, vzájemný vztah mezi pracovníky, přezdívky, vtipné narážky, expresivní transformace spisovných termínů apod.“ (Bečka, tamtéž)

V Bečkově pojetí je slang vázán vždy na pracovní prostředí, a to i v případě tzv. slangů zájmových. Pracovní slangy slouží k dorozumívání přímo při práci, zatímco zájmové slangy v tomto pojetí slouží k dorozumívání o práci, neboť při práci je používání slangu znemožněno vyžadovanou spisovnou komunikací. K prvnímu typu slangu Bečka řadí např. slang hornický a železničářský, k druhému potom např. slang studentský a vojenský.

Není možné přesně stanovit, kolik existuje různých slangů; podle Bečky slangy žijí jen přítomností, uvádí zaniklé slangy (např. vorařský, mlynářský) a naopak příklady nově vznikajících slangů (např. rozhlasový, televizní). Vedle těchto slangů existují i slangy s velmi dlouhou tradicí, které se stále používají (např. myslivecký, rybářský).

Slangy jsou pro ostatní lidi stojící mimo slangové prostředí málo srozumitelné. Na rozdíl od argotu se tu však nejedná o záměrné utajování.

Dále Bečka připomíná, že jako slang jsou někdy mylně označovány jazykové jevy, které ovšem nesplňují základní podmínky vzniku a vývoje slangu – a to „speciální prostředí, speciální sdělné potřeby a speciální kolektiv“ (Bečka,

1978, s. 2). Mezi ně patří řeč mládeže, řeč městská, řeč městské periferie, řeč rodinná.

Řeč mládeže nelze ztotožňovat se studentským slangem, na rozdíl od něj se neváže na školu a školní život, týká se také širšího okruhu sdělovacích potřeb.

Řečí periferie rozumí mluvu obyvatel okrajových částí města a zejména dělnických kolonií. Dnes ji lze charakterizovat jako sociální variantu mluvené řeči.

U městské řeči nelze hovořit o nějaké speciálnosti práce, o společném pracovišti ani o konkrétním kolektivu lidí; diferencujícím znakem je v tomto případě speciální životní prostředí a s ním spojený způsob života. Městská řeč se navíc vyvíjela v protikladu k řeči venkova.

Rodinná řeč se sice slangu v některých aspektech blíží, ale ani v jejím případě nejsou splněny všechny podmínky nutné pro vznik slangu.

Vedle slangů profesně zájmových „řadí se ke slangům i takové formy, jejichž základem není specifická práce v pravém slova smyslu, nýbrž jen zájmová činnost. Je otázka, do jaké míry lze tu mluvit o slangu.“ (Bečka, 1987, s. 9). Zájmová řeč lidí je podle Bečky řeč běžně mluvená (kolokviální), ve které je přítomen silný prvek expresivity, neboť mluvčího k objektu zájmu poutá určitý citový vztah, a která je nanejvýš oživena odbornými názvy a slangovými výrazy, s nimiž se mluvčí seznámí při získávání a vyhledávání informací z daného oboru lidské činnosti (tato činnost má zajisté svůj slang, ovšem vázaný na pracovní prostředí, neboť naprostá většina lidských činností může být jak zaměstnáním, tak i zálibou).

Bečka uvádí i existenci tzv. dvojitých slangů, které se užívají jak v pracovním, tak zájmovém prostředí (např. sportovní a motoristický slang).

1.6. Jaroslav Hubáček

Při stručném pohledu na českou tradici studia slangu nemůžeme přehlédnout osobnost Jaroslava Hubáčka. Hubáček je autorem mnoha publikací věnovaných jak teoretické tak i praktické stránce výzkumu slangu. Slangem a jeho výzkumem se intenzivně zabývá již několik desetiletí. Je autorem mnoha článků, publikací a také slangových slovníků.

Hubáček na několika místech upozorňuje na stále nejednotný lingvistický přístup ke zkoumání slangu u nás, pro který je typická „zřetelná rozdílnost v chápání obsahu a rozsahu tohoto jazykovědného pojmu. S tím souvisí skutečnost, že vedle termínu slang se vyskytuje celá řada termínů více či méně synonymních (sociální nářečí, speciální nářečí, vrstvová nářečí, zvláštní nářečí, vrstvová mluva, společenská mluva, žargon, pracovní slang, profesionální slang, profesionální dialekt, stavovské jazyky, hantýrka aj.) nebo různými autory různě obsahově diferencovaných.“ (Hubáček, 1988, s. 6)

Nicméně pojetí slangu v české odborné literatuře (tzn. v rovině teoretické) směřuje k dělení slangu na profesionální (pracovní) a zájmový (skupinový) a k hodnocení argotu jako mluvy záměrně jinotajné, společensky negativně hodnocené.

Hubáček odmítá používání termínu nářečí s příslušným adjektivem (např. hornické nářečí), zejména kvůli nestrukturní a nepřilíš systematické povaze slangu. I tato tendence, tedy opouštění termínu nářečí, je podle Hubáčka v odborných lingvistických kruzích patrná a obecně přijatelná.

Hubáček definuje slang jako „svébytnou součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře. Může jít o úzus příslušníků určitého zaměstnání (profesionální slang) nebo určité, společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupiny lidí spojených určitým zájmem (skupinový slang).“ (Hubáček, ESČ 2002, s. 405)

Pro slang je specifická zejména odlišnost v oblasti lexikální slovní zásoby. „Zřídka připomínané rysy v mluvnické stavbě (zvýšená frekvence některých syntaktických schémat, sklon k eliptičnosti, využívání progresivních slovních tvarů a slovotvorných postupů) nelze považovat pro slang za speciálně charakteristické, neboť jsou zřetelným projevem spontánnosti a přirozené emotivnosti komunikátu; ...“ (Hubáček, ESČ 2002, tamtéž)

Z této Hubáčkovy definice vychází většina současných jazykovědných výzkumů a prací z oblasti slangu.

Přestože v teoretické rovině Hubáček odděluje slang profesionální a zájmový, v rovině praktické toto dělení pouze naznačuje, „neboť jednoznačná a praktická kritéria tohoto třídění nebyla dosud dostatečně formulována ... v neoficiálních jazykových projevech téhož prostředí pracovního se často objevují i názvy nemotivované jen snahou o výrazovou úspornost a jednoznačnost ... , ale i jazykovou hravostí a naopak: komunikace v oblasti zájmové činnosti si často vyžaduje nejen motivace jazykové hry nebo osobitého citového vztahu k osobám a věcem.“ (Hubáček, 1981, s. 18)

Pro podrobnější studium slangu doporučuje u jednotlivých slangů sledovat aspekty jazykové a mimojazykové.

Na základě jazykových a mimojazykových aspektů rozděluje lexikální prostředky slangu na profesionalismy a slangismy. Profesionalismy jsou definovány jako „nespisovné názvy terminologické povahy motivované důvody věcnými, zejména snahou o výrazovou úspornost, jednoznačnost a mobilnost v mluvené komunikaci; jsou nocionální a jen omezeně mají synonyma.“ (Hubáček, ESČ 2002, tamtéž)

Slangismy (v užším smyslu) jsou „nespisovné názvy příznakové citově, expresivně, je u nich patrná motivace zvýraznit výjimečnost prostředí i aktivitu mluvčího i jeho osobního vztahu k nim, ... Časté jsou synonymní řady slangismů, na nichž se podílí i jazyková hra, někdy i averze vůči oficiálnímu vyjadřování.“ (Hubáček, ESČ 2002, tamtéž)

Při tvoření slangismů i profesionalismů se uplatňují stejné slovotvorné postupy, zejména denominativní a deverbativní odvozování, skládání a zvláštní

způsoby tvoření, dále sémantické postupy metaforické a metonymické, tvoření frazeologismů nominálních a verbálních a přejímání z cizích jazyků.

Lexikální jednotky, které vznikly v určitém slangovém prostředí a jejich vazba na toto konkrétní prostředí se oslabila nebo zanikla, se nazývají interslangismy.

Je možné odlišovat slangy vyšší, inklinující ke spisovnosti, a slangy nižší, zřetelně substandardní.

Slang se označuje i jako sociální nářečí (popř. sociolekt). Za specifický typ sociolektu je považován i argot, a proto je také zařazen pod heslo slang. Argot „je chápán jako specifická lexikální vrstva příznačná pro neoficiální ústní komunikaci sociálních skupin v oblasti činnosti společensky nežádoucí, až škodlivé.“ (ESČ, tamtéž)

Hubáček se věnuje rozsáhlému sběru slangového materiálu z různých prostředí (např. železničářský, sportovní, myslivecký, studentský, trampský, lékařský, hornický, rybářský, kartářský aj.) a jeho prezentaci ve slangových slovnících.

Neméně významná je také jeho stať o onomaziologických postupech uplatňovaných ve slangu (Hubáček, 1971). Rozlišuje zde postupy transformační a transpoziční. Mezi transpoziční postupy řadí: odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení a překrucování. Za postupy transpoziční považuje: metaforické a metonymické přenášení významu, tvoření víceslovných pojmenování a přejímání cizích slov.

1.7. Jaroslav Suk

Současný sociolingvistický pohled na slang představuje koncepce Jaroslava Suka. V předlistopadové éře se věnoval praktickému sběru slangového a argotického materiálu během svého pobytu ve vězení. K rozsáhlému slovníku českého kriminálního slangu podává také podrobnou charakteristiku prostředí. Dále se věnoval slangu chartistů, slangu profesionálních řidičů, teplárenských zaměstnanců a slangu vojenskému.

Slang definuje „jako mluvu skupinovou, mající zvláštní lexikální rejstřík, označující především předměty, osoby, jevy atd. pro život mimo skupinu netypické, sloužící pro komunikaci uvnitř skupiny i k vydělení dané skupiny od ostatní společnosti, tedy mající funkci integrující.“ (Suk, 1993, s. 8)

Dalším popudem k používání specifického výraziva je snaha přiblížit se mluvě svého vzoru.

Zastává názor, že není třeba rozlišovat slang profesionální a slang zájmový (někdy též skupinový), protože „jejich jazykový charakter ... se nijak podstatně neliší.“ (Suk, 1993, s. 9)

Expresivita, která je obecně považována za hlavní charakteristiku výraziva slangu, není podle Suka u slangu prvkem zásadní povahy, nýbrž prvkem hravosti a humoru. Expresivita se uplatňuje jen u některých výrazů, a to zejména při jejich tvorbě, „pak se však expresivita pro nositele slangu stírá a zaznamenávají ji zejména mimostojící.“ (Suk, tamtéž)

Suk považuje za neúčelné rozlišování slangu profesionálního a zájmového. Jedinou odlišnost profesionálních slangů, která ovšem není tak závažná, aby byla důvodem k rozlišování výše zmiňovaných dvou druhů slangu, vidí Suk v tom, „že jejich slovní zásoba občas někdy pronikne do psané terminologie, a to

zejména u slov postrádajících expresivitu pro vnějšího pozorovatele.“ (Suk, tamtéž)

Slovní zásoba slangu vzniká jednak přebíráním slov z obecné češtiny, kterým je dáván nový význam, dále pak úpravou těchto slov například pomocí přípon či fonetickým přiblížením k jiným slovům, čímž tyto nové výrazy dostávají nové zabarvení.

Suk se snažil vymezit všeobecnou mluvu, na jejímž základě se slang vytváří a dále existuje, a najít pro ni souhrnné pojmenování.

Jazykovým základem, na jehož pozadí se slang vytváří a dále existuje. Suk rozumí tzv. všeobecnou mluvu. Nejprve pro tuto jazykovou vrstvu používal pojmenování mluvená čeština, později také všeobecná lidová mluva. Tento základ, ať už nazývaný jakkoli, má dva důležité znaky: 1. spadá do oblasti jazyka mluveného a využívá především obecnou češtinu; 2. jeho slovník je známý a srozumitelný pro většinu rodilých mluvčích. Na slovní zásobě všeobecné lidové češtiny jednotlivé slangy staví a zčásti k ní i patří.

Argot vymezuje Suk jako skupinovou mluvu záměrně vytvořenou tak, aby byl obsah sdělení utajen před nezasvěcenými. Zároveň poukazuje na fakt, že příležitost k utajení poskytuje v podstatě každý neběžný jazykový výraz. U argotu je ovšem takováto funkce uvědomovaná a primární. K argotu přiřazuje Suk i tajnou dětskou mluvu (právě kvůli její čistě utajující funkci), ačkoliv se obecně má za to, že dalším určujícím rysem argotu je i negativní hodnocení sociální skupiny, která jej užívá.

Dále připouští nejasnost hranice mezi slangy a argotem, neboť oba útvary se stále ovlivňují a míchají (Suk, 1993, s. 9).

1.8. Alena Jaklová

Velmi podrobně a dlouhodobě se teoretickému i praktickému výzkumu slangu věnuje také A. Jaklová.

Jaklová pojmem slang označuje speciální pojmenování, která užívají příslušníci určité (profesní nebo zájmové) skupiny v neoficiální mluvené komunikaci převážně mezi sebou. Použití slangu v této komunikaci funguje jako výraz soudržnosti, který signalizuje příslušnost mluvčího k dané sociální skupině.

Za zajímavou považuje otázku terminologizace slangových pojmenování a s ní související chápání slangu jako jazykovědného pojmu. Terminologizace je proces přejímání slov z běžné slovní zásoby do terminologických soustav a jejich adaptaci provázenou příslušnou významovou proměnou. Terminologizaci nepodléhají všechna slangová pojmenování rovnoměrně, ale inklinují k ní hlavně profesionalismy. Terminologizací dochází k přechodu nespisovného pojmenování do vrstvy spisovného jazyka. Míru a postup terminologizace, zda je slangový název ještě nespisovný nebo už spisovný, je těžké posoudit a není proto možné o slangu tvrdit, že představuje pouze nespisovná pojmenování.

Také Jaklová rozlišuje širší a užší pojetí slangu. Do širšího pojetí zahrnuje jednak výrazivo profesní a zájmové, do užšího pojetí pak pouze nespisovné výrazy zájmových skupin. Poněkud opodál pak stojí profesní mluva, jakožto zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků skupiny zaměstnanců, kteří při pracovním procesu užívají termínů bez zřetele k jejich spisovnosti pouze pro jejich výraznou úspornost a spolehlivou jednoznačnost. Rozdíl mezi slangem a profesní mluvou je charakterizován mírou spisovnosti jejich pojmenování. Dále říká, „že slangové výrazivo má sociálně reprezentativní funkci, protože konotuje kvalitu mimořádnosti, neoficiálnosti, emocionálnosti, vtípu a jazykové hry“ (Jaklová, 1995, s. 132).

Ve své habilitační práci (Jaklová, 1993) představuje typicky jihočeské profesní slangy (vorařský, pivovarnický, rybářský a cirkusácký) na pozadí rozsáhlého obecného výkladu o slangu (v podstatě v souladu s pojetím Hubáčkovým).

Největším přínosem Jaklové je ovšem teoretické rozpracování použití komunikačního přístupu ke studiu slangu (viz Jaklová, 1993), bohužel zatím prakticky nepoužité. Od komunikačního přístupu Jaklová očekává, že napomůže k vyřešení otázky vzájemného vztahu termínů slang, profesní mluva a terminologie.

Jaklová neopomíjí ani problematiku argotu. V článku „Budeme argot nově definovat?“ (Jaklová, 1999) stručně popisuje zkoumání argotu za první republiky, kdy svá bádání prováděl Fr. Oberpfalcer–Jílek, E. Rippl nebo O. Nováček. Jaklová poukazuje na nejednotnost terminologie a užívání pojmů argot, žargon a hantýrka bez významových diferenciací ve většině prvorepublikových studií. Výše uvedení badatelé chápou shodně argot jako tajnou mluvu nejnižších společenských vrstev, která slouží jako nástroj boje spodiny proti ostatní společnosti.

Nové definice argotu přinášejí zejména konference o slangu a argotu v Plzni. Na těchto konferencích se vyskytly pochybnosti o tom, zda argot tradičně definovaný ještě vůbec existuje. V nových vědeckých pracích je argot většinou definován a vymezován formou kompromisu mezi lingvistickou tradicí a současnou sociální realitou. Zdůrazňuje se utajování informací v argotu, ale uživatelé, respektive společenské skupiny uživatelů argotu, jsou vymezeny velmi obecně.

Chápání argotu se i dnes vyvíjí a postupně mění, což je přirozený, sociálně podmíněný jev, který reaguje na změny v jazyce i společnosti. V rámci nové definice argotu přicházejí v úvahu dvě alternativy: 1. pod pojmem argot chápat pouze argoty historické, jejich popis odpovídá definici ze začátku století, pro ostatní používat termín slang; 2. termín argot ponechat i pro označení některých mluv současných, ale nově definovat sociální skupiny, které jsou nositeli argotu. Bylo by vhodné si také ujasnit, zda i dnes tajnost mluvy a ochrana před společností je distinktivním rysem argotu.

1.9. Příruční mluvnice češtiny

Pouze stručnou charakteristiku základních pojmů z oblasti této problematiky podává také Zdeňka Hladká v Příruční mluvnici češtiny:

„S prostředím sociálním je spjata slovní zásoba profesních mluv, slangů, argotů apod.

Profesní mluvou rozumí „soubor termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu“, slangem „soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí“ (PMČ 2000, s.94).

Za typické rysy profesní mluvy (a pracovních slangů) považuje významovou jednoznačnost lexikálních jednotek v daném prostředí a jejich vyjadřovací úspornost (tendence k jednoslovným pojmenováním, univerbizace).

Pro slang je charakteristická velká synonymičnost, expresivnost, uplatnění jazykové hry, metaforičnost apod.

Hladká zároveň připouští, že hranice mezi profesní mluvou a slangem (mezi jejich slovní zásobou), nejsou ostře vymežitelné. „K slovní zásobě profesních mluv a pracovních slangů je třeba poznamenat, že v řadě případů jde vlastně o slova, která v daném prostředí plní funkci odborné terminologie, nejsou však jako termíny kodifikována. Hranice mezi výrazy profesní mluvy (případně slangem) a terminologií je pak do jisté míry udržována uměle.“(PMČ, tamtéž)

V tomto pojetí není jednoznačně určeno místo pracovních slangů – mají charakteristické rysy profesní mluvy, ale jsou řazeny mezi slangy. Podle našeho názoru jde v zásadě o klasické dělení slangu na profesní a zájmový.

1.10. Vymezení slangu pro tuto práci

V naší práci vycházíme z tradičního popisu sociální diferenciace jazyka (Oberpfalcer-Jílek, Hauser, Hladká), na základě tohoto hlediska rozlišujeme argot a slang.

Argotem rozumíme utajenou mluvu s výraznými systémovými prvky, užívanou většinou v uzavřených skupinách na okraji společnosti.

Slang chápeme jako nespisovnou nebo hovorovou vrstvu národního jazyka, která se projevuje především ve speciálních pojmenováních (jednoslovných i frazémů), z běžného, většinou polooficiálního a neoficiálního ~~X~~ registru představitelů sociální skupiny. Tu spojuje společné pracovní prostředí a/nebo společná zájmová činnost. Slangem se v ní vyjadřují specifické komunikační potřeby a příslušnost, resp. citový vztah k prostředí, skupině či k zájmové sféře. Z tohoto důvodu vydělujeme profesionální slang, zájmový slang a (v případě sociálních skupin, které stojí na pomezí pracovního a zájmového prostředí či lze u nich hovořit o zájmu jen zcela specificky, např. abuzéři drog, gambleři apod.) skupinový slang). (K tomu srov. především pojetí Hubáčka – Hubáček 2002, s. 405). Uvedené druhy slangu ~~jsou~~ nejsou přesně ohraničené, jazyková kritéria pro odlišení obou typů slangu (např. motivace vzniku slangových názvů, míra jejich spisovnosti, expresivnost versus nociónálnost pojmenování apod.) nejsou dostatečně jednoznačná a ~~X~~ lze od sebe jen ~~X~~ těžko oddělit prostředí pracovní a prostředí zájmové (např. profesionální a sportovní rybáři, sportovci, hudebníci apod., nebo naopak nadšenci, kteří se ze zájmu věnují studiu a praktikování nějakého starého řemesla).

Slang chápeme výhradně jako soubor lexikálních pojmenování, nejedná se tedy o strukturální útvar národního jazyka ve smyslu struktury jazykových rovin, ovšem vnitřně slovní zásoba strukturovaná je – realizují se v ní syntagmatické i paradigmatické vztahy.

Slangová pojmenování se většinou realizují v rámci některé z nespisovných strukturálních vrstev jazyka (např. v obecné češtině) a v průběhu spontánní, nepřipravené komunikace.

Slangizmy byly vybírány na základě kritérií stanovených J. V. Bečkou, jsou to lexikální jednotky charakteristické pro speciální práci (činnost), speciální uzavřenou sociální skupinu a speciální pracoviště (viz výše).

2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA SLANGU

2.1. Podmínky vzniku a vývoje slangu

V předchozí kapitole jsme dostatečně jasně demonstrovali různorodost chápání termínu slang v české lingvistice.

V této práci dále slangem rozumíme svébytnou součást národního jazyka, představovanou zejména lexikálními prvky, realizovanou v běžné (většinou neoficiální nebo polooficiální) komunikaci lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů.

Podmínky vzniku a vývoje slangu jsou: 1) existence určité stálé skupiny vzájemně komunikujících lidí, 2) speciální potřeba vzniku nových lexikálních prostředků vázaných ke společné činnosti členů této skupiny, podle J. V. Bečky je 3) další podmínkou vzniku slangu určité speciální prostředí, v němž probíhá společná činnost skupiny i komunikace v rámci skupiny.

Speciální skupina je skupina lidí, kteří jsou při společné činnosti na sebe vázáni a jsou ve vzájemném styku. Takováto skupina musí být relativně stabilní, nejčastěji je to skupina pracovní, respektive zájmová.

V případě rybářského slangu tvoří takové skupiny zaměstnanci jednoho rybářského střediska, v širším smyslu všichni profesionální rybáři, přičemž slangy jednotlivých pracovních skupin mají společný základ a liší se v několika málo (většinou nářečních, oblastních) pojmenováních. V naší práci takovou skupinu představují zaměstnanci a.s. Rybářství Třeboň a Rybářství Tábor, přičemž nejlépe prostudovanou užší skupinou jsou pracovníci střediska Strkov.

Speciální potřeba vzniku nových lexikálních prostředků vázaných na společnou činnost je vytvářena skutečností, že každý speciální druh společné činnosti žádá od členů skupiny znalost společného kódu (především názvů předmětů, dějů a úkonů vázaných k jejich činnosti.)

Tuto skutečnost nazýváme profesionální stránkou slangu (i v případě slangů zájmových). Touto stránkou se slang přibližuje odborné terminologii, slang je ovšem expresivnější, dynamičtější a konkrétnější.

U rybářského slangu jde především o pojmenovávání nových skutečností, zejména technických zařízení (např. kamera), o potřebu úspornějších, kratších výrazů (např. nebesák) a o vyjádření citového vztahu k již pojmenovaným skutečnostem (např. vodní prase).

Speciální prostředí je prostředí, které vytváří podmínky pro realizaci speciálních sdělných potřeb. Takovým prostředím může být pracoviště, tělocvična, škola, sportovní hala apod. Vždy jde o prostředí, v němž se vykonává určitý druh činnosti ve skupině.

Činnost, kterou rybáři společně vykonávají, je vázána především k rybníku, sádkám a jejich nejbližšímu okolí (stoky, břehy, strouhy apod.).

Speciální prostředí je ovšem nutné pouze ke vzniku a udržování (životu) slangu. Slang jako takový pak může být používán i v prostředích jiných (např. pokud se sejdou dva rybáři v divadle a baví se o své práci, nepoužívají divadelní, ale rybářský slang).

Slang může vzniknout a trvat jen tehdy, existuje-li souhra všech tří podmínek, tj. speciální činnosti, speciálního prostředí a speciální skupiny. Jestliže chybí základní podmínka, tedy speciální činnost, nevzniká slang, nýbrž jiná varianta mluvené řeči.

2.2. Aspekty slangu

Pro úplnější pohled na slangy (zejména z hlediska jejich motivace) je možné slang a vrstvy slangového lexika posuzovat ze dvou základních aspektů: z hlediska jazykového a mimojazykového. Obě tato hlediska normálně existují ve vzájemné součinnosti a komplexnosti.

Mezi jazykové aspekty slangu patří podle Hubáčka nespisovnost, komunikativní funkčnost a využívání produktivních pojmenovacích postupů při tvoření, systémovost, snaha o pojmovou diferenciaci, stav odborné terminologie daného oboru, vyjadřování expresivity a vhodnost pro mluvené jazykové projevy.

Příznačné aspekty mimojazykové jsou v různých slanzích různé a mohou se uplatňovat s nestejnou intenzitou. Patří k nim stupeň uzavřenosti (výjimečnosti) určitého prostředí, jeho stáří, tradice, rychlost rozvoje, věkové a sociální složení příslušníků určitého prostředí a faktory psychické.

2.2.1. Nespisovnost

Slangové výrazy jsou nespisovnými synonymními výrazy pro spisovné termíny, které využívají mluvčí určité pracovní nebo zájmové skupiny. Míra nespisovnosti těchto výrazů často velmi kolísá. Některá slova jsou na hranici spisovnosti, některá jsou naopak silně expresivně zabarvená a mnohdy až na hranici vulgarity. Slova na hranici spisovnosti se blíží k terminologickým pojmenováním. V případě vícečlených, synonymických řad, ve kterých je jeden předmět mimojazykové skutečnosti pojmenován několika způsoby, si lze pro názornost jednotlivá pojmenování umístit na osu spisovnost – nespisovnost. Toto znázornění může ukazovat, jak diferencovaně lze slangismy stylisticky ohodnotit. Této osy se dá využít také v případě, pokud budeme chtít dělit slangismy na profesionalismy a slangismy v užším slova smyslu, popřípadě pokud budeme chtít vysledovat postupnou lexikalizaci slangismů do platnosti termínů.

V rybářské profesní mluvě je těžké diferencovat mezi slangem, tj. výrazy nespisovnými, a odbornou spisovnou terminologií.

Většina rybářských slangových pojmenování leží na ose spisovnost – nespisovnost blíže ke spisovnosti, protože rybářský slang je z velké části tvořen profesionalismy.

Pouze malá část slov může být v nerybářském prostředí pocíťována jako vyloženě substandardních, přecházejících k vulgaritě (např. *courek*, *poštěvák*, *čorek*).

2.2.2. Komunikativní funkčnost a využívání produktivních pojmenovávacích postupů při tvoření

Další ze základních znaků slangových názvů je jejich komunikativní funkčnost. Jde v podstatě o to, že se slangovým výrazem často vyhovuje aktuálním požadavkům výstižného, stručného a zároveň jednoznačného jazykového vyjádření. Po slovotvorné stránce se tato skutečnost formálně projevuje především univerbizací (ve slanzích velmi frekventovanou).

Pojmenovávacími postupy uplatňovanými v rybářském slangu se podrobněji zabýváme ve třetí kapitole.

2.2.3. Systémovost

Souhrn slovotvorných vztahů tvoří základnu slovotvorného systému jazyka. To znamená, že téměř každé slovo naší slovní zásoby je spjato s jiným, buď jako slovotvorně fundující, nebo motivující.

Tato systémovost není ve slanzích tak patrná jako v jiných útvarech jazyka, ale přesto o ní můžeme hovořit i v této oblasti. Vzájemnou závislost lze dobře pozorovat u výrazů jednoslovných, zatímco u sousloví nikoliv. Hubáček ji spatřuje v tom, „že i slangové výrazy jako sémanticko-lexikální jednotky tvoří systém“ (Hubáček, 1981). Systémovost se projevuje např. slangovým označením nejdůležitějších jevů téže třídy, téže významové kategorie (např. v rybářském slangu, má své slangové označení většina druhů ryb.).

Systémovost se uplatňuje hlavně u slangů, které mají výrazné sklony k jazykové hravosti, vyjadřovací výjimečnosti a expresivitě (např. slang vojenský viz Tábořský, 2005).

V rybářském slangu není systémovost příliš patrná. Nejčastěji se projevuje slangovými označeními nejdůležitějších jevů téže významové kategorie, třídy (např. většina druhů ryb – *fousáč*, *pražma*, *duhák*, jednotlivé funkce při výlovu – *pěšák*, *vodulej*, *vydával*, druhy sítí – *rakovka*, *rackovka*).

2.2.4. Pojmová diferenciacie

Ve slanzích se uplatňuje také snaha o pojmovou diferenciaci, která může být ve srovnání s odborným vyjádřením větší nebo menší v souladu s pojmenovacími potřebami v pracovním nebo zájmovém prostředí.

Pojmová diferenciacie je pro slang poměrně typická. Jedná se o několik synonymních názvů pro jednu entitu, protože spisovný název je pro mluvčí nevyhovující. Někdy se naopak může stát, že spisovných názvů je nadbytek, a proto si slang vytváří mnohoznačné, tzn. významově méně specifikované nebo souhrnné pojmenování. Nové výrazy se vytvářejí z hlediska větší potřeby pojmové diferenciacie či při nedostatečně přesném pojmenování ve spisovném jazyce.

Pojmová diferenciacie je v rybářském slangu poměrně častá. Jde například o pojmovou specifikaci jednotlivých typů zábran u výpustních zařízení (např. *brlení*, *hranička*, *pčapí*, *síto*).

2.2.5. Stav odborné terminologie

Propracovanost, přístupnost a stupeň praktického používání odborné terminologie v určitém oboru je dalším ukazatelem jazykového hlediska slangů. Každý slang si vytváří své názvy v konfrontaci s odbornou terminologií – buď nově vytváří chybějící pojmenování nebo spisovné a odborné výrazy různě přetváří.

Často se stává, že tvorba slangových názvů probíhá souběžně s uplatňováním nové domácí terminologie. Dochází také k tomu, že terminologie převezme slangový výraz a zařadí jej mezi spisovné názvosloví nebo do běžného vyjadřování (proces deslangizace a terminologizace).

Rybářským odborným názvoslovím se jako první u nás zabýval V. Šusta. Zpracoval rozsáhlý terminologický slovník, který vydala Československá akademie zemědělská v roce 1936.

Poměrně obsáhlý soupis rybníkářského názvosloví (celkem 308 výrazů) pořídil archivář F. Teplý ve své práci Příspěvky k dějinám českého rybníkářství vydané v roce 1937. Jeho soupis pomohl zachovat i nyní již zaniklé a archaické výrazy a je dokladem staročeského původu většiny rybářských termínů.

Další práce věnované rybářskému odbornému názvosloví vycházejí až po druhé světové válce. Je to jednak přehled rybářských termínů, který pořídil J. Klas a který vydala v rámci zemědělského názvosloví ČSAV v roce 1957, a dále práce V. Dyka, V. Podubského a J. Štědranského Základy našeho rybníkářství (Praha 1956).

Kromě řady odborných článků vyšla další významná práce zabývající se rybářskou terminologií až v roce 1977. Je to ČSN 46 6800 určující názvosloví a značky v rybníkářství a rybníkářství. Tato norma obsahuje celkem 503 výrazy.

Na normu z roku 1977 měl navázat rozsáhlý rybářský terminologický slovník, sjednocující rybářské názvosloví a uvádějící rybářskou terminologii užívanou v oborech, jež v ČSN obsaženy nejsou. Tento slovník však dosud nebyl vydán. Zatím byla vydána pouze nová norma a to v roce 1997, která však terminologii nemění.

Všechny výše uvedené práce byly věnovány popisu a výkladu odborné rybářské terminologie, tedy výrazům, jež jsou jak po formální, tedy jazykové stránce, tak i po stránce významové kodifikovány. Zachytit pouze kodifikované, spisovné výrazy se však podařilo pouze autorům ČSN 46 6800 (která sama měla vykonat akt kodifikace), do všech ostatních prací pronikly také nespisovné výrazy slangové, aniž však na jejich nespisovnosti autoři upozorňují.

2.2.6. Expresivita

Dalším z jazykových aspektů slangu je jeho expresivita. Snaha o vyjádření expresivity je pro slang typická.

Ovšem i ve slangu, obdobně jako v jiných vrstvách národního jazyka, mohou vedle sebe stát výrazy nociální, které slouží pouze k věčnému pojmenování, a naopak výrazy silně expresivně zabarvené. Nejobvyklejší jsou expresivní pojmenování např. ve slangu studentů, kdy jde výrazně o hru s jazykem.

Emocionální a expresivní zabarvení slangových názvů se pak ještě zesiluje, jsou-li přeneseny do jiného prostředí nebo vnímají-li je příslušníci jiných prostředí či jiných sociálních skupin.

Získaný materiál rybářského slangu není příznačný vysokou mírou expresivity adherentní a kontextovou. Většina názvů z rybářského profesionálního slangu má nociónální povahu. Expresivita je charakteristická pro názvy, v nichž se profesní a zájmový rybářský slang překrývají, potom jde většinou o expresivitu inherentní (např. u názvů ryb – *červenoočka*, *lidožrout*) (k termínům viz např. Zima, 1961).

2.2.7. Vhodnost pro mluvené jazykové projevy

Z hlediska čistě jazykového je pro slangové názvy příznačná jejich utvářenost ve vztahu k výlučnému používání v mluvené podobě jazyka, v běžné řeči. Při tvoření slangových výrazů musí být vyhověno specifickým požadavkům povahy mluveného projevu a také musí být brána v potaz skutečnost, že jde vždy o názvy popisné, motivované, nikoli značkové, nemotivované.

2.2.8. Stupeň uzavřenosti prostředí

Stupeň uzavřenosti jednotlivých slangových prostředí je různý. Uzavřenost se projevuje nejen různou intenzitou, ale i různými způsoby. Záleží především na tom, zda jde o prostředí otevřené novým vlivům nebo o prostředí uzavřené natolik, že do něj veřejnost (včetně lingvistů) nemá téměř možnost proniknout,

slang se často stává prostředkem manifestace uzavřenosti některých skupin (viz Pischová, 2004).

Tato skutečnost se projevuje v tvorbě a užívání slangových pojmenování. V prostředích uzavřených je slangové výrazivo ustálené, frekvence jeho užívání vysoká, pronikání slangových výrazů mimo rámec prostředí je naopak řídké.

Vliv na podobu a užívání slangové slovní zásoby má také stáří, tradice a rychlost rozvoje daného pracovního či zájmového prostředí.

Vznik profesní rybářské mluvy u nás je spojen s tradičním způsobem obživy – rybářstvím. Počátky rybářské profesní mluvy můžeme s trochou nadsázky sledovat už tam, kde člověk začal používat jazyk k dorozumívání, protože ryby lovil už před tím, než začal mluvit.

U nás se slova označující rybářské náčiní a další výrazy související s lovem ryb objevují již při konstituování samostatného českého jazyka, rybářský slang je takto jedním z nejstarších českých slangů. (viz. např. Teplý 1937, Berka 1982, Jaklová 1995)

Rybníkářství vznikalo v Čechách, odsud se pak šířilo do sousedního Slezska, Polska a tehdejších Uher., Rybářský slang, i rybářská a rybníkářská terminologie jsou původu převážně českého.

V užším slova smyslu se rybářská profesní mluva v rámci českého jazyka začíná vytvářet zejména v souvislosti s rozvojem rybníkářství v 15. a 16. století. V té době dochází také k vytvoření a rozšíření základu dnešní profesní rybářské mluvy. Většina odborných termínů i slangových výrazů pochází právě z tohoto období.

Během 17. a 18. století dochází k pronikání německých výrazů do profesní mluvy jihočeských rybářů (např. *fišmajstr*, *fišparta*, *brakovat*), přesto se zde udrží jen několik málo původem německých slov. Podle A. Jaklové (Jaklová, 1995) je ze 413 slangových výrazů, které sesbírala ona, pouze 13 slov přejatých na rozdíl od jiných jihočeských slangů (V cirkusáckého slangu je z 532 výrazů 225 přejatých. srov. Jaklová, 1995).

Od 19. století můžeme sledovat profesní mluvu téměř ve stejné podobě jako dnes.

Ovšem i v rybářském slangu spolu s rozvojem nových technologií vznikají nové slangové výrazy např. *kesener*., *koják*.

Ve stávající slovní zásobě rybářského slangu jsou časté zejména posuny směrem k zastarávání některých výrazů (např. *fišmajstr*, *kleně*) a směrem k terminologizaci slangizmů (např. *sazan*).

Stejnorodost profesní mluvy na celém území (nejen jižních) Čech je v současné době zásadním způsobem ovlivněna především téměř jednotným vzděláváním rybářů.

Pokud jde o uzavřenost respektive otevřenost rybářského prostředí, jedná se o skupinu otevřenou vnějším vlivům, ale uzavřenou z hlediska vstupu nových členů. Skupina profesionálních rybářů je doplňována výhradně novými profesionálními rybáři, většinou mladými absolventy rybářského učiliště v Třeboni nebo rybářské střední školy ve Vodňanech. Přestože se jedná o skupinu otevřenou vnějším vlivům, jazykovou stránku slangu tato otevřenost téměř neovlivňuje.

V jihočeském rybářství během několikasetletého období vývoje nedošlo k nějak radikálnímu rozvoji, k zásadním změnám pracovních činností nebo pracovních nástrojů. Slovní zásoba rybářského slangu je tedy značně stabilní, označuje stále tytéž skutečnosti. Dalo by se tedy předpokládat, že dochází k postupnému pronikání slangových výrazů do obecného povědomí. Ale není tomu tak, většina z rybářských slangových pojmenování dosud nepronikla do spisovného jazyka a zůstala v oblasti názvů slangových.

Současný stav slovní zásoby rybářské mluvy je stabilizovaný a konstantní. Obecně lze říci, že v současnosti probíhající změny v profesní rybářské mluvě nejsou výrazné. Na rozdíl například od slangu počítačových odborníků, ekonomického slangu apod.

Ovšem i v rybářském slangu spolu s rozvojem nových technologií vznikají nové slangové výrazy např. *kesener*, *koják*.

Ve stávající slovní zásobě rybářského slangu jsou časté zejména posuny směrem k zastarávání některých výrazů (např. *fišmajstr*, *kleně*) a směrem k terminologizaci slangizmů (např. *sazan*).

Stejnorodost profesní mluvy na celém území (nejen jižních) Čech je v současné době zásadním způsobem ovlivněna především téměř jednotným vzděláváním rybářů.

Pokud jde o uzavřenost respektive otevřenost rybářského prostředí, jedná se o skupinu otevřenou vnějším vlivům, ale uzavřenou z hlediska vstupu nových členů. Skupina profesionálních rybářů je doplňována výhradně novými profesionálními rybáři, většinou mladými absolventy rybářského učiliště v Třeboni nebo rybářské střední školy ve Vodňanech. Přestože se jedná o skupinu otevřenou vnějším vlivům, jazykovou stránku slangu tato otevřenost téměř neovlivňuje.

V jihočeském rybářství během několikasetletého období vývoje nedošlo k nějak radikálnímu rozvoji, k zásadním změnám pracovních činností nebo pracovních nástrojů. Slovní zásoba rybářského slangu je tedy značně stabilní, označuje stále tytéž skutečnosti. Dalo by se tedy předpokládat, že dochází k postupnému pronikání slangových výrazů do obecného povědomí. Ale není tomu tak, většina z rybářských slangových pojmenování dosud nepronikla do spisovného jazyka a zůstala v oblasti názvů slangových.

2.2.9. Složení příslušníků slangového prostředí

Dalším mimojazykovým faktorem, ovlivňujícím složení slangového lexika, je různé složení příslušníků slangového prostředí. Tato skutečnost se projevuje pronikáním cizích slov do slangu a jejich slovtvornou obměnou, mírou expresivity slangového výraziva i snahou po jeho aktualizaci.

Složení příslušníků slangového prostředí může být různě popisováno, hlediska tohoto popisu jsou např. věk, sociální status, vzdělání, pohlaví apod. Dobrým příkladem rozdílnosti příslušníků je prostředí vojenské nebo studentské, ve kterých je věkové složení příslušníků přibližně stejné, homogenní. Je u nich zvlášť patrná snaha o to, vyjadřovat se vtipně, nezvykle, expresivně a mnohdy i vulgárně. Vysoká variabilita slangu v tomto prostředí je podmíněna i tím, že se zde setkávají lidé různých zájmů, vzdělání a povah.

Rybáři z povolání vytvářejí samostatnou, počtem členů poměrně malou, sociálně homogenní skupinu. Věkově je skupina rybářů značně heterogenní, různě staří rybáři užívají v podstatě stejných pojmenování, některá jsou však považována staršími jako novotaření (např. parket, bort) a jiná mladšími jako zastarávající (např. kleče).

2.2.10. Psychické faktory

Tyto faktory se ve slanzích mohou projevit dvojím způsobem. Za prvé to může být snaha příslušníků o jazykové vyjádření výlučnosti provozované činnosti a za druhé snaha o rychlé začlenění se do prostředí a následná demonstrace příslušnosti k slangovému prostředí, a to i mimo toto specifické prostředí.

Z psychických faktorů je u rybářského slangu výrazná snaha o vyjádření výlučnosti daného prostředí. Jen rybáři, kteří rozumějí svému řemeslu, mohou používat rybářského slangu, a naopak, k tomu, aby zvládali svou práci, musí se rybářskému jazyku naučit rozumět. Osvojování rybářského slangu jde ruku v ruce se zasvěcováním do rybářského povolání. Vrcholem přijetí mladého rybáře do cechu je tzv. *pasování*.

Na druhou stranu mladí rybáři užívají často nadbytek slangových výrazů (bez ohledu na ekonomičnost, komunikační funkčnost a vhodnost užití výrazu), jen aby co nejlépe demonstrovali svou přináležitost k rybářskému společenství.

Rybáři jsou na svoje povolání nesmírně hrdí, pro ně není práce jen prací, ale vidí v ní často ještě další hlubší významy. Jsou pyšní na svou stavovskou příslušnost, rybáři spolu drží i v současnosti pohromadě víc než příslušníci jiných povolání.

2.3. Diferenciace slangu

Základní diferenciaci slangu v naší odborné literatuře směřuje k dělení na profesionální (profesní) a zájmový (skupinový) slang. Za diferenční hledisko považuje většina autorů poměr profesionální složky věcně sdělné a složky expresivní, existenci slangu pak spojuje buď s pracovním, nebo zájmovým prostředím. Přesné odlišení těchto slangů však stále zůstává nejasné, protože nelze jednoznačně odlišit prostředí čistě pracovní a čistě zájmové.

V prostředí rybářském je problém obdobný. Existuje slang rybářský profesní a rybářský zájmový. V naší práci se věnujeme slangu rybářskému profesnímu, od něhož důsledně odlišujeme slang sportovních rybářů, respektive slang rybářský v užším smyslu zájmový.

K důslednému odlišování rybářského slangu zájmového a profesního nás vede jak poměrně dobrá znalost rybářského profesního prostředí, tak i okázalá a poměrně častá manifestace kolektivního pocíťování zásadní odlišnosti těchto dvou prostředí.

Oba typy rybářského slangu mají své charakteristické tematické okruhy lexikálních jednotek, které se vztahují pouze k jednomu z nich. Slovní zásoba slangu sportovních rybářů se překrývá s profesní mluvou rybářů jen z malé části. Jde především o názvy ryb (např. *duhák, čumec, trumen*).

Slang sportovních rybářů je svým způsobem protikladem k profesní mluvě rybářů. Nemá příliš dlouhou tradici, objevuje se v něm mnoho neologismů, je

charakteristický svou variabilitou a expresivitou. Mluví jím nestejnorodá, poměrně velká skupina lidí žijících ve všech částech republiky.

Slang sportovních rybářů je poměrně dobře zmapován v několika nově vyšlých slovnících rybářského slangu. Rybářský slang zájmový se vztahuje většinou k jiným reáliím než slang rybářský profesní. Motivace vzniku slangových pojmenování je v zájmovém slangu výrazně ovlivněna emocemi. U slangu profesního je hlavní motivací ekonomičnost a vhodnost daného výrazu.

J. Chloupek odlišuje od sebe slang (v užším pojetí jako zájmový i profesní) a pracovní mluvu. Zásadní odlišnost zde vidí v pojmenovací motivaci. Slang podle Chloupka představuje zásadně vrstvu nespisovnou, kdežto profesní mluva proniká do spisovnosti. Slangová pojmenování vznikají jako synonyma k běžným vyjádřením, konotují kvality mimořádnosti, neoficiálnosti, emocionálnosti a vtipu, zatímco výrazy profesní s touto intencí tvořeny nejsou, i když tyto kvality nést mohou.

Profesní mluvou rozumí zvláštní soubor termínů nebo terminologických spojení nespisovných, ale zároveň i spisovných. Jde přitom o profesní vyjadřovací prostředky, pro které je charakteristická výrazová úspornost a významová jednoznačnost, některé doplňují i terminologii příslušných oborů. Profesní mluva se kromě specifického lexika (a to je jejím základem) vyznačuje i ekonomicky podmíněnou automatizací jazykového vyjadřování.

Chloupek se snaží odlišením slangu a pracovní mluvy vyřešit problém spisovnosti, respektive nespisovnosti jednotlivých slangových pojmenování. V naší práci se částečně přikláníme k tomuto pojetí a rybářský slang profesní chápeme ve smyslu Chloupkovy profesní mluvy jako soubor všech specifických lexikálních prostředků užívaných profesionálními rybáři.

2.4. Vnitřní dělení slangu

Vnitřní členění slangu prochází napříč všemi jazykovými vrstvami. Jedná se vlastně o vnitřní klasifikaci slangu, přesněji jednotlivých slangových lexikálních jednotek.

Faktory, podle nichž je možné vnitřní diferenciaci uskutečnit, jsou různé a záleží na pohledu lingvisty. Za základní odlišující faktory pokládáme:

- obory, činnosti, kterých se slangy nebo profesní mluva týkají, jednotlivé slangy je možné ještě dále diferencovat podle specializace jednotlivých oborů (např. sportovní slang se dělí podle různých sportovních odvětví):

- povaha prostředí a motivace;

- teritorium, ve kterém slang vzniká a je užíván (oblastně různá synonyma pro stejnou věc);

- stáří slangového pojmenování nebo profesionalismu;

- forma - umožňuje třídění slangových a profesních názvů na jednoslovné a víceslovné, možné je i další členění podle formy pojmenování;

- onomaziologický postup – dělení podle postupu, který byl při vytváření názvu uplatněn;

- míra nespisovnosti;

- expresivita.

Aplikací těchto kritérií na lexikální zásobu určitého slangu je možné dosáhnout její hlubší analýzy, relativně přesného popisu a komplexního hodnocení daného slangu. Takováto analýza pomáhá samozřejmě i k podrobnějšímu odlišení a vyzdvihnutí rozdílů mezi jednotlivými slangy. Nicméně zejména pro její časovou a náročnost ji v této práci neprovádíme ve všech bodech. Dále se věnujeme pouze onomaziologickým postupům a formě (jednoslovné a víceslovné) pojmenování.

3. VZNIK SLANGOVÝCH NÁZVŮ

Gramatický, konk. slovotvorný přístup je vedle přístupu lexikografického (jeho podstatou je výklad významu jednotlivých slangových pojmenování, viz kapitola Slovník rybářského slangu) jedním ze základních způsobů zkoumání slangů. Cílem slovotvorného přístupu je popis slovotvorného systému konkrétního slangu.

Slangové názvy jsou specifickou vrstvou slovní zásoby národního jazyka. Způsoby, jimiž se slangová pojmenování tvoří, jsou shodné se způsoby tvoření slov ve slovní zásobě celého českého jazyka.

Slovní zásoba slangu (stejně jako slovní zásoba živého jazyka) se neustále vyvíjí. Některá slova zastarávají, nahrazují se novými, aktuálnějšími, některá naopak ve slovní zásobě slangu přetrvávají.

Rybářský slang (narozdíl např. od studentského slangu) se vyznačuje relativně stabilní slovní zásobou, přesto je zajímavé sledovat, jak slangové názvy vznikly.

Slangové názvy jsou (stejně jako termíny) pouze slova plnovýznamová – nejvíce jsou zastoupena podstatná jména, méně již slovesa (vyskytují se spíše ve frazeologických spojeních) a pouze výjimečně se objevují slangová přídavná jména, popř. i příslovce. Naprostou převahu mají, z důvodu jazykové ekonomie a jednoznačnosti, slangová pojmenování jednoslovná. Víceslovná pojmenování se ve slangu nevyskytují příliš často.

Mezi slangovými pojmenováními nenajdeme názvy značkové (nemotivované); slangové názvy mají povahu názvů popisných (motivovaných), nebo povahu názvů tvořených sémanticky, tj. názvů s významem přeneseným, nikoli základním.

3.1. Důvody vzniku a tvorby slangových pojmenování

Slangové názvy vznikají a tvoří se především z potřeby pojmenovat novou skutečnost, doplnit chybějící nebo ve známost ne dost uvedenou normalizovanou terminologii. Druhým důvodem je potřeba nově označit skutečnost již pojmenovanou, a to: jako projev úsilí o originalitu názvu; jako snaha o aktualizaci; jako snaha o vyjádření maximálně úsporné, stručné, zkrácené a jednoduché, zvukově i formálně výrazné; jako snaha o jednoznačnost; jako projev jazykové hravosti; jako snaha vyjadřovat se nově, vtipně; jako potřeba vyjádření expresivity a příslušnosti k prostředí; vlivem variability psychických stavů mluvčího a jeho citových vztahů k pojmenovávané skutečnosti

3.2. Onomaziologické postupy tvorby slangových pojmenování

Onomaziologie sleduje problematiku pojmenovacího aktu, zkoumá, na základě jakých motivací, jakými postupy a za využití jakých prostředků jsou v daném jazyce vyjadřovány určité obsahy (významy, funkce). Metodologicky postupuje od obsahu k formě.

Onomaziologické postupy při tvorbě slangových pojmenování charakterizoval ve své stati také Jaroslav Hubáček (Hubáček, 1982). Rozlišuje zde dvě základní skupiny onomaziologických postupů, které se uplatňují při tvorbě slangových výrazů, a to postupy transformační a transpoziční.

Transformační postupy (nazývané též slovotvorné, někdy i morfologické) rozšiřují slovní zásobu národního jazyka vytvořením nového pojmenování. Hubáček k nim řadí odvozování, skládání a další způsoby tvoření, které nejsou již tak hojně využívány (zkracování, mechanické krácení, překrucování a kalkování).

Transpoziční postupy naopak využívají pojmenování již existujících a patří k nim tzv. sémantické tvoření (zejména metaforické a metonymické přenášení významu, stejně jako specifikace a generalizace významu apod.), dále pak tvoření víceslovných pojmenování a přejímání slov z jiných jazyků.

Rádi bychom na nasbíraném materiálu potvrdili tezi, že k obohacování slovní zásoby slangu opravdu dochází stejnými způsoby jako k obohacování slovní zásoby národního jazyka.

Slovní zásoba češtiny a zároveň slovní zásoba rybářského slangu se obohacuje těmito způsoby:

- 1) tvořením nových slov – derivace, kompozice, zkracování, zvláštní způsoby tvoření
- 2) tvořením víceslovných pojmenování – sdružená a frazeologická
- 3) přejímáním slov - z jiných jazyků a z různých útvarů národního jazyka
- 4) vznikem nových významů (sémantické tvoření) – metaforické, metonymické tvoření a specifikace významu

3.2.1. Tvoření slov

3.2.1.1. Derivace (odvozování)

Derivace (odvozování) je jeden ze základních způsobů tvoření slov. „Při derivaci se na základě jednoho existujícího slova, které je motivující, tvoří pomocí slovtvorného formantu slovo odvozené, tedy derivované“ (Encyklopedický slovník češtiny, 2002, s. 107).

Odvozování (derivace) patří ve slangu i v celé slovní zásobě češtiny k nejvíce využívanému slovtvornému postupu. V rybářském slangu je nejproduktivnější příponové odvozování.

Rozlišujeme:

- a) derivaci příponovou – např. *nadýmač*, *brakýř*
- b) derivaci koncovkovou – v sebraném materiálu jsme nezaznamenali
- c) derivaci předponovou – např. *ozub*
- d) derivaci smíšenou – např. *nadčapec*, *zaplotovat*,

3.2.1.2. Kompozice (skládání)

Skládání je druhým nejdůležitějším způsobem tvoření slov v češtině.

Podstata kompozice spočívá v tvorbě nových pojmenování ze dvou (zřídka i více) lexikálně samostatných celků, přičemž zároveň vzniká i nový význam celku. K tomuto slovtvornému postupu počítáme i složeniny, jejichž jeden komponent je cizího původu, vznikají tak tzv. hybridní složeniny. Při tvoření nových pojmenování v češtině se kompozice uplatňuje mnohem méně než odvozování.

V sebraném materiálu jsme zaznamenali celkem 6 lexikálních jednotek vzniklých skládáním: *červenoočka*, *červenopeřice*, *dvouroček*, *jednoroček*, *tohoroček*, *vodulej*.

Rozlišujeme:

a) skládání vlastní

V případě skládání vlastního se tvoří složeniny, které nelze bez formální změny rozdělit na samostatná slova. Jejich spojení je morfologicky signalizováno a jejich členy jsou spojeny koněkem. – např. *tohoroček, pětilístek*

b) skládání nevlastní (spřahování, juxtapozice)

Skládání nevlastní znamená, že tyto složeniny lze bez formální změny rozdělit na volné spojení slov, jímž byly motivovány a z něhož vznikly přímým sloučením, v našem materiálu jde např. o slovo *vodulej* (z *lej vodu*).

d) komplexní kompoziční postupy – např. *červenopeřice, červenoočka*

3.2.1.3. Zkracování

Zkracování je způsob tvoření slov, jehož záměrem je ekonomičnost zkrácené podoby oproti podobě nezkrácené. Při zkracování se vytrácí explicitnost pojmenování, proto mohou být zkrácené výrazy nositeli různých stylových příznaků.

Rozdělují se na zkratky iniciálové (akronyma), které vznikají z počátečních písmen motivujícího víceslovného pojmenování (např. $K_r = káer-$ rychlený kapří plůdek) a na zkratky slabičné či kombinované, které vznikají z počátečních slabik nebo hlásek. Tyto slabičné zkratky se nazývají také zkratková slova, protože se začleňují do věty jako slova ohebná. V hovorovém jazyce vznikají někdy z iniciálových zkratk pomocí přípony slova zkratková. Jejich cílem je napodobovat skutečná slova. Zkracování je obvyklé u hypokoristik a u hovorových nebo slangových obměn apelativ.

3.2.1.4. Mechanické krácení

Mechanickým krácením rozumíme úpravu víceslabičných pojmenování, při které je odstraněna část tohoto pojmenování (většinou přípona), aniž by došlo k hláskovým nebo jiným změnám zbývající části pojmenování. Takto vytvořená slova mají zpravidla menší počet slabik, zjednodušené souhláskové skupiny a sklon k otevřenosti slabik. Mechanické krácení je pojmenovávací postup, který se obvykle týká pouze formy slova, jeho slovní význam se nemění, pouze v některých případech modifikuje. Motivací tohoto onomaziologického postupu je potřeba kratšího a zvukově jednoduššího pojmenování.

Jaroslav Hubáček zahrnuje mezi pojmenování, která vznikají mechanickým krácením, i „slova vzniklá substitucí původní odvozovací přípony příponou jinou“ (Hubáček, 1971, s. 28), (např. stadion – stad'ák). Takové nahrazování přípon (resuffixace viz výše) považujeme za odvozování.

V rybářském slangu jsme žádný příklad mechanického zkracování neobjevili.

3.2.1.5. Univerbizace

Univerbizace spočívá ve „vytváření jednoslovných pojmenování na pozadí synonymních pojmenování víceslovných“ (Martincová, Brabcová, 1998, s. 112), tzn. že se jedná o úpravu již hotového pojmenování. „Univerbizace řeší rozpor mezi formální vícečlenností motivujícího spojení a jednotností významu.“ (ESČ, 2002, 505) Jazyková ekonomie je motivací a zároveň i projevem univerbizace.

Univerbizace využívá pro úpravu víceslovných pojmenování způsobů ve vlastním smyslu slovtvorných, a to především postupů derivačních, kompozičních a zřídka i abreviačních. Někdy jsou uváděny i další způsoby, kterými může probíhat náhrada víceslovného pojmenování univerbizovaným výrazem (srov ESČ, 2002, s. 505), např. metonymickým přenášením významu (př. podle ESČ bronz – „bronzová medaile“).

Univerbizace je v češtině velmi produktivní. Univerbizované výrazy se lépe ohýbají a jsou vhodnějším východiskem pro derivaci než víceslovná

pojmenování. Univerbizace se nejčastěji vyskytuje v běžné mluvě, v profesním a slangovém vyjadřování.

V sebraném materiálu se univerbizace na rozdíl od jiných slangů objevuje velmi omezeně. Ve slovníku uvádíme 9 univerbizovaných lexikálních jednotek (např. *kaprovák, koják*).

3.2.1.6. Slovnědruhov^á transpozice

Při slovnědruhov^é transpozici dochází k přechodu nějakého slova (nejčastěji adjektiva) k jinému slovnímu druhu (nejčastěji k substantivům). Původní slova přechází k jinému slovnímu druhu významově a skladebně, zůstávají však ve stejné tvaroslovné podobě. K tomuto procesu dochází nejčastěji vypouštěním substantiva ve víceslovných pojmenováních.

V sebraném materiálu se objevily 4 případy slovnědruhov^é transpozice, vždy se jednalo o substantivizaci adjektiv (*dolovná, sádecký, vážný, zástřelné*).

3.2.1.7. Překrucování

Překrucování je další ze zvláštních způsobů tvoření slov. Pro slangy je tento slovotvorný postup typický. Překrucování je podobné mechanickému krácení.

Podstata pojmenov^ávacího postupu Hubáčkem nazývaného překrucování spočívá v tom, že jednotlivá výchozí pojmenování jsou přetvářena a rozmanitě upravována tak, že dochází ke změně v kořeni slova a stejně jako u mechanického krácení k pouhé modifikaci významu.

Motivací bývá většinou snaha o zvukové zvýraznění a odlišení od zvukové podoby spisovné, snaha o úpravy, které umožňují dvojit^é chápání smyslu slova, jazyková hravost, expresivita či jazykový humor.

Po stránce slovotvorné jsou však slova vzniklá překrucováním někdy obtížně rozpoznatelná. Jednoznačně lze vydělit ta slova, u kterých překrucování směřovalo k pojmenování zvukově podobnému, avšak současně ukazuje na nový obsah slova. Tato slova mají navíc v sobě patrný příznak expresivity. Další skupinu tvoří výrazy, kdy překrucování vedlo ke zvukově méně obvyklému vyjádření, čímž se však slovo mnohem více zvýraznilo. Za slova, která vznikla

pomocí překrucování, lze považovat i slova z cizích základů, která jsou nesprávně vyslovována, komolena, příp. zapsána. – např. *čumec, koberna*

3.2.1.8. Přejímání slov

Slovní zásoba se mění také přejímáním slov, a to i mezi vrstvami jednoho národního jazyka, ale především z jazyků cizích.

V rámci jednoho jazyka může docházet k přejímání z lexikálních vrstev specifikovaných místně, dobově a funkčně. Spisovný jazyk se obohacuje také o slova přejatá z jiných útvarů národního jazyka (např. ze slangu), v případě rozšiřování slovní zásoby slangu je tento proces jen výjimečný.

Ve slanzích se uplatňuje zejména pojmenovávací postup přejímání slov z cizích jazyků, jde v podstatě o adaptaci cizího názvu do národního jazyka (přejaté výrazy jsou ohýbány, dochází k počestění jejich zvukové nebo grafické podoby atd.); jen výjimečně zůstávají přejatá slova v původní podobě. O vysokém stupni adaptace můžeme hovořit v případě, kdy na základě přejatých slov vznikají odvozeniny .

Důvody pro přejímání mohou být různé: chybějící či nedostatečně propracovaná domácí terminologie, snaha o zachování pojmů specifických pro určité prostředí, snaha o zjednodušení, vyjádření expresivity, pocit společenské konformity. Mnoho výrazů přejímaly české slangy z němčiny, dnes je na prvním místě angličtina.

J. Hubáček tvrdí, že „třebaže lze uvést množství dokladů přejatých slangových názvů, je to dnes způsob tvoření omezeně produktivní.“ (Hubáček, 1981, s. 171). V novějších studiích o slangu je však zaznamenáno mnoho nových, neotřelých názvů přejatých zejména z angličtiny (např. muzikantský slang, počítačový slang), a proto se domníváme, že tento způsob obohacování slovní zásoby slangu je stále velmi produktivní.

Na druhé straně dříve časté obohacování slangových výrazů slovy z němčiny a ruštiny je dnes velmi řídké, takřka vůbec neproduktivní.

Cizí slova jsou také nepřímým zdrojem obohacování tím, že se doslovně překládají neboli kalkují.

Kalkování představuje „tvoření slov a výrazů podle cizí předlohy“ (Martincová, Brabcová, 1998, 56), často jde o doslovný překlad výrazů nebo jen některých jeho částí.

Existují tři typy kalkování: kalkování gramatické, sémantické a frazeologické.

Spojují-li se ve slově prvky domácího a cizího jazyka, vznikají slova hybridní. Často jde o vytváření nového domácího slova s použitím abstrahované složky cizí. Hybridní slova mívají někdy slangový charakter, mohou však být i odbornými termíny.

V našem materiálu je nejvíce přejímek z němčiny 26, dále 3 z latiny (*lutra*, *kaberna*, *huch*) a po jedné z italštiny (*bašta*), francouzštiny (*monte*) a ruštiny (*sazan*).

3.2.3. Tvoření víceslovných názvů (tzv. syntaktické tvoření)

Víceslovná pojmenování se ve slanzích nevyskytují příliš často. Vznikají spojením již existujících slov, přičemž nově vzniklé víceslovné pojmenování nabývá také nového, specifikovaného významu.

Slova ve víceslovných pojmenováních jsou vázána skladebními vztahy, proto nazýváme toto tvoření syntaktickým. Podle významu a vázanosti členů rozlišujeme pojmenování sdružená a frazeologická.

Sdružená pojmenování neboli sousloví jsou ustálená spojení slov s jednotným významem. Sousloví tvoří jednu lexikální jednotku. Sdružená pojmenování se většinou skládají z části určované a části určující.

Od volných spojení odlišuje sdružená pojmenování ustálenost, nemožnost zaměnění jednotlivých členů synonymy, jednotný význam a pojmenovací funkce.

Slangová sousloví jsou pocitována spíše jako přechod k odborným pojmenováním, potřeba takového pojmenování je spíše věcná. Např. *padlá ryba*, *zapadlý rybník*

Pojmenování frazeologická neboli frazeologismy jsou víceslovná pojmenování ustálená s přeneseným (obrazným) významem. Význam frazeologismu nelze vyvodit z dílčích významů jeho složek.

Frazeologická pojmenování se chápou jako „vazebná spojení slov, v nichž zpravidla aspoň jedno slovo ztrácí svůj vlastní význam anebo nabývá významu nového (často přeneseného).“ (Hubáček, 1971, s. 38) Od sdružených pojmenování se liší metaforičností a expresivitou; jejich součástí je často sloveso ve funkci řídicího členu.

Rozlišujeme frazeologická spojení slovesná (např. *šťouchat rybník*) a jmenná (např. *ryba v pastvě*). U některých frekventovaných sloves je nápadné jejich časté používání ve větším významovém rozsahu.

Sousloví a frazeologická spojení jsou zastoupeny ve slangu pouze omezeně. Jedná se totiž o protikladnou tendenci k univerbizaci, která je pro slangy charakteristická.

V rybářském slangu jsou frazeologismy a sousloví poměrně hojně zastoupeny, jedná se především o víceslovná pojmenování slovesná popisující činnosti rybářů (např. *letnit rybník, usypat výpust, přesadit rybník*), ale i jmenná označující obecně ryby (např. *bílé ryby, psí zuby, ryba zadržaná, ryba vyšlá, ryba ucpaná*).

3.2.4. Sémantické tvoření

Slova mohou postupem času měnit svůj význam nebo se mohou obohacovat o významy nové, tj. stávat se polysémními. K základním způsobům tzv. sémantického tvoření lexikálních jednotek, tedy rozírování počtu významů již existujících slov, patří metaforické a metonymické přenášení. Za zvláštní případy sémantického tvoření je možné považovat i zužování (specifikaci) významu, rozšírování (generalizaci) významu, významovou abstraktizaci a konkretizaci.

Značné množství slangových názvů se tvoří právě přenášením slovního významu (zejména metaforickým). Dochází k sémantickým posunům a k sémantickému obohacování uvnitř domácích nebo zdomácnělých pojmenování.

3.2.4.1. Metaforické přenášení významu

Metafora zaujímá důležité místo v jazyce, myšlení i lidském chování vůbec. Její podstatou je strukturování jedné oblasti jazyka (myšlení) podle struktury jiné oblasti jazyka (myšlení).

Tradičně je jazyková metafora vykládána jako pojmenování skutečnosti prostřednictvím výrazu primárně označujícího skutečnost něčím podobnou. Společný znak nemusí být vždy znakem podstatným, bývá však znakem nápadným.

Motivací tohoto pojmenovávacího postupu bývá potřeba jazykově vyjádřit nové skutečnosti, u nichž si mluvčí uvědomuje podobnost se skutečností jinou, dříve již označenou. Při metaforizaci tak dochází nejen k přesunu věcného významu, ale často i k posunu v hodnotách expresivních. Ve srovnání s odvozováním poskytuje větší možnosti zejména tím, že lze přirovnávat, charakterizovat, ale hlavně zvýrazňovat typické rysy pojmenovávané skutečnosti. U metaforických názvů motivovaných potřebou věcného vyjádření je patrná především snaha o dosažení jednoduchého pojmenování, jež bude v daném prostředí jednoznačné, zřetelné a výrazné. Kvalita příznaku, který přenos umožňuje, může být různá, přesněji řečeno, pokud se dá určit nebo pokud se neuplatňuje několik příznaků najednou.

Existují různé skutečnosti, podle nichž k přenesení významu došlo: podobnost v celkovém vzhledu; vnější podoba; shodný tvar; přítomnost nějakého výrazného, důležitého znaku; stejné nebo podobné zbarvení; velikost a rozsah; podobná činnost, funkce; podobnost v kvalitě; umístění apod.

U metaforických názvů tvořených převážně z potřeby citového vyjádření může být souvislost či podobnost věcná často méně zřetelná. Bývá nahrazována příznakem expresivity, který je možno chápat různě, například jako snahu o vyjádření důvěrného citového vztahu, jako snahu o vyjádření humoru, případně posměchu, jako snahu o vyjádření citové nelibosti, jako snahu o vyjádření nadsázky.

Tento pojmenovávací postup je ve slanzích velmi častý a hojně užívaný, neboť vyhovuje nejen svou názorností, ale splňuje i požadavek expresivního, onomaziologicky aktualizovaného a originálního vyjádření.

V rybářském slangu se metafora užívá hlavně při tvorbě pojmenování označujících druhy ryb (např. *švec, baťa, králik, zajíček*), u názvů částí rybího těla (např. *penízky, pilka*) a některých nástrojů (např. *klika, žezlo, roubík*). Metaforické přenášení významu je v rybářském slangu poměrně časté. Ve slovníku rybářského slangu nerozlišujeme metaforické a metonymické přenášení významu. Drtivá většina slov v našem slovníku, u nichž je uveden vznik přenesením významu, vznikla přenášením metaforickým.

3.2.4.2. Metonymické přenášení významu

Metonymie vzniká přenesením pojmenování na skutečnost, která je s původní skutečností spjata nějakou prostorovou, časovou, kvalitativní, funkční, příčinnou a jinou souvislostí. Na rozdíl od metafory si v podstatě vždy uchovává primární význam přenášeného pojmenování, pouze ho zasouvá do pozadí.

Metonymie na rozdíl od metafory přenáší význam na základě souvislosti věcné, vnitřní. Běžně se vyskytuje metonymie vybudovaná na místních souvislostech, často se také uplatňují jména časových jednotek či úseků. Velmi hojně jsou v metonymii zastoupeny kauzální vztahy. Metonymizace je proces prakticky stále otevřený a hranici mezi automatizovanými a aktualizovanými metonymiemi je těžké odhadnout.

Metonymizace se v rybářském slangu téměř nevyskytuje.

3.2.4.3. Generalizace a specifikace významu

Generalizace (rozšiřování) významu je významová změna, při které dochází k rozšíření třídy předmětů a jevů, k jejichž označení lze jazykový výraz užít. Zvětšuje se významový rozsah výrazu (tzv. extenze).^U Příímým důsledkem rozšíření rozsahu je ovšem zúžení obsahu (intenze) významu. (Např. slovo *limonáda* původně označovalo pouze nápoj z citrónů)

Opačným procesem je specifikace (zužování) významu. Při této významové změně dochází k zúžení rozsahu a rozšíření obsahu významu. Zužuje se třída předmětů a jevů, které je možné daným výrazem pojmenovat, zároveň však tímto výrazem předmět nebo jev blíže popisujeme, slovo přibírá další specifikující rysy. (Např. slovo *tahoun* obecně znamená zvíře nebo osobu, která něco táhne, v rybářském slangu jde o rybáře, který při výlovu chodí pěšky, táhne nevod)

Generalizaci jsme v sebraném materiálu nezaznamenali. Specifikace je v rybářském slangu poměrně častá, týká se především zužování významu sloves.

3.2.4.4. Apelatizace proprií

Při apelatizaci proprií dochází k přenosu významu konkrétního vlastního jména do roviny obecné. Proprium (vlastní jméno) se stává apelativem (jménem obecným). Jde tedy v podstatě o druh metafory a metonymie. Apelatizaci podléhají především propria zejména tehdy, „když pojmenovávají nositele výrazných vlastností a mohou se tak stát východiskem pro obecné hodnotící pojmenování lidí těchto vlastností.“ (ESČ, 2000, s. 43)

Zdrojem apelatizace bývají nejčastěji jména osobní a místní.

Ve slovníku rybářského slangu se objevují dva případy apelatizace – *trumen, kesener*.

3.3. Distribuce onomaziologických postupů uplatňovaných v rybářském slangu

Nová slova jsou v rybářském slangu tvořena převážně příponovou derivací. Nejčastěji jsou odvozována podstatná jména.

Do kategorie mutační v této práci řadíme: názvy nositelů vlastnosti; názvy ěinitelské; názvy konatelské; názvy nástrojů a prostředků; názvy výsledků děje; názvy míst, rostlin a zvířat.

Modifikační kategorii představují: názvy zdrobnělé, názvy zveličené, názvy přechýlené a názvy mlád'at.

Do transpoziční kategorie patří: názvy vlastností a názvy dějové.

Příklady uvedené v této kapitole představují pouze část všech slov ze slovníku rybářského slangu; jde nám pouze o nastínění přehledu přípon nejčastěji užívaných při tvoření rybářských slangových pojmenování.

Kategorie mutační

Názvy nositelů vlastnosti

Tato pojmenování vznikají většinou příponovým odvozováním z adjektiv, méně pak ze substantiv.

a) jména osob:

-ek (*mládek*)

-ák (*bosák*)

b) jména zvířat:

-ec (*lysec*)

-áč (*naháč*)

-ák (*duhák*)

-ál (*nosál*)

-θ (*běl*)

-ice (*okalice*)

-e (*štíhle*)

c) jména míst: -ina (*rozlitina*)

Názvy činitelské

Jména činitelská se tvoří převážně deverbativně.

-ák (*poštěvák*)

-č (*strojič*)

-l (*dráždil*)

-ýř (*brakýř*)

Názvy konatelské

Označují osoby zabývající se určitou činností, ale ne přímo podle této činnosti. Jde o jména odvozená většinou od substantiv.

-ař/ář (*bobkař, udičkář, nádobář*)

-ák (*bořák*)

-ýř (*baštýř*)

Názvy nástrojů a prostředků

Tvoří se deverbativně i denominativně. Tato skupina zahrnuje nejvíce slov z našeho slovníku rybářského slangu.

-a (*vazba*)

-ák (*ced'ák*)

-c/-ec (*oplotec*)

- čka (*tlučka*)
- dlo (*pidlo*)
- ek (*vezírek*)
- en: (*čeřen* - neproduktivní)
- ení (*brlení*)
- ice (*brakovnice*)
- idlo (*plašidlo*)
- ina (*oplotiny*)
- ka (*Iohnoutka, přebírka*)
- ovka (*rakovka*)
- ovna (*brakovna, zpracovna*)
- tko (*stavítko, hradítko*)

Názvy výsledků děje

Tato pojmenování jsou tvořena výhradně deverbativně.

- ek (*dolovek*)
- ka (*vázka*)
- l (*vězel*)

Názvy míst, rostlin a zvířat

Patří sem slova vzniklá různými způsoby, při zařazování slov do této kategorie jde především o významovou stránku pojmenování.

a) názvy zvířat (ryb):

- a (*násada*)
- áč (*řadáč*)
- ádka (*obsádka*)
- ák (*kabernák*)
- ík (*proudník*)

-ka (*jikernačka*)

-oun (*blaoun*)

-ovka (*olšovka*)

-θ (*výmět*)

b) názvy míst:

-ec (*týmenec*)

-ina (*novina*)

-iště (*loviště*)

-ovna (*zpracovna*)

-θ (*vývar*)

c) názvy rostlin:

-ach (*palach*)

Kategorie modifikační

Jména zdrobnělá

-ek (*háček*)

-ička (*hranička*)

-ík (*jelčik*)

-írek (*kesírek*)

-ka (*dlužka*)

Jména zveličelá, jména přechýlená ani názvy mláďat se v sebraném materiálu nevyskytují.

Kategorie transpoziční

Názvy dějové

Názvy dějové se tvoří ze sloves, vyjadřují zpředmětněný děj.

-ek (*dolovek*)

-ka (*sháňka*)

-ní (*brakování*)

-θ (*zátah*)

Největší část slovní zásoby rybářského slangu tvoří substantiva. Nejčteněji zastoupenou lexikálně sémantickou kategorií je slovotvorná kategorie jmen nástrojů a prostředků, druhou velkou skupinu slov tvoří jména zvířat (ryb). Slangová slovesa jsou v porovnání se substantivy v rybářském slangu zastoupena poměrně málo. Odvozená slovesa jsou tvořena desubstantivně a reprezentují různé slovotvorné kategorie.

Přehled lexikálních jednotek ze slovníku rybářského slangu

Lexikální jednotky	Počet	%
Jednoslovné		82
- substantiva	376	79
- verba	16	3
Víceslovné		18
- sousloví	31	7
- frazeologická spojení	54	11
CELKEM	477	100

Slovník rybářského slangu obsahuje celkem 477 pojmenování. Převážně se jedná o jednoslovná pojmenování (79%), ve slovníku jsou jako jednoslovné názvy zastoupena pouze substantiva a slovesa. Největší část slangových

pojmenování má formu podstatného jména - 376 dokladů z celkových 477. Slangová substantiva představují více než dvě třetiny slovní zásoby rybářského slangu.

Zbytek, tedy téměř pětinu (18%) tvoří víceslovná pojmenování, z nichž je 30% slovním spojením a 70% frazeologickým spojením.

Zastoupení jednotlivých způsobů tvoření

ZPŮSOB TVOŘENÍ	POCET DOKLADŮ	%
odvozování	157	33
skládání	6	1
překrucování	7	2
slovnědruhov transpozice	4	1
univerbizace	9	2
sousloví a frazeologická spojení	83	17
přejímání	34	7
specifikace významu	39	8
metaforické a metonymické přenášení	107	22
apelativizace propria	2	1
nejasný vznik	29	6
CELKEM	477	100

Při tvoření rybářských slangových pojmenování se nejvíce uplatňuje odvozování, tvoření víceslovných názvů a sémantické tvoření. Pouze nepatrně je zde zastoupeno skládání, překrucování a univerbizace.

Důležitým způsobem vzniku rybářských slangových názvů je také přejímání a specifikace významu.

Další způsoby vzniku slangových výrazů nebyly v sebraném materiálu zaznamenány.

U některých slov jsme nezjistili způsob vzniku, především kvůli zastřené motivaci. Tato slova jsou zařazena ve slovníku s poukazem na nevyřešení původu.

4. PRAKTICKÝ VÝZKUM SLANGU

4.1. Metody uplatňované při zkoumání slangu

Jazykovědné zkoumání konkrétních slangů probíhá v české lingvistické tradici zejména podle tří přístupů: lexikografického, gramatického a komunikačního.

Lexikografický přístup věnuje pozornost především sběru a popisu významů jednotlivých slangových lexikálních jednotek.

Gramatický přístup v české lingvistice se věnuje hlavně onomaziologickému popisu slangových názvů. Syntaktické ani morfologické zvláštnosti slangů nejsou v české odborné literatuře téměř zpracovány.

Nejméně propracovaný je ovšem komunikační přístup ke studiu slangů. Důvody pro odsouvání komunikačního přístupu spatřuje J. Nekvapil v častém zjednodušení slangu z komunikačního útvaru (slang) na pouhou lexikální vrstvu (slangové výrazy, názvy, jednotky). Zároveň poukazuje na skutečnost, že každý člověk je znalcem a uživatelem několika slangů současně (během svého vývoje užívá různé slangy a to vždy několik zároveň), Nekvapil rozlišuje slangy obligatorní a fakultativní. Na používání slangových prostředků má vliv i sociální role a vztah mluvčích.

Podrobněji se komunikačním přístupem ve výzkumu slangů zabývá A. Jaklová (Jaklová, 1993). Ve své práci podává návrh aparátu komplexní interdisciplinární interpretace řečové činnosti. Tento aparát navazuje na některé novější tendence v jazykovědě a využívá poznatků sociální psychologie a teorie komunikace.

K metodám zkoumání slangu se vyjádřil i J. Hubáček (Hubáček, 1988). Vyzdvihuje hlavní rysy slangu, které přímo ovlivňují metody jeho zkoumání. Za základní považuje skutečnost, že slang je nejlépe postihnutelný především v oblasti slovní zásoby (která je vázána na sociální a psychické faktory), slangy jsou útvary poměrně mladé

(neplatí o rybářském slangu), variabilní, při zkoumání slangů jde o zkoumání dynamických jevů. Důležitým předpokladem pro zkoumání slangů je znalost zkoumaného prostředí (přinejmenším však schopnost se v daném prostředí orientovat). Při praktickém výzkumu je mnohdy problémem získávání jazykových materiálů (zejména u uzavřených sociálních skupin). Dalším z faktorů ovlivňujících zkoumání slangu je i konkrétní realizace slangových promluv v různých strukturních útvarech národního jazyka, zejména však převážně mluvená podoba vázaná na určitou komunikační situaci, probíhající často v hlučnějším prostředí.

Samozřejmým předpokladem pro studium slangů je i odborná lingvistická připravenost badatele. Podle Hubáčka je nejlepší, když lingvista zkoumá z hlediska slangu oblast, v níž se za normálních okolností pohybuje jako nelingvista, oblast svých osobních zájmů. Za důležité považuje i studium literatury vázané k danému slangovému prostředí, konzultace se zkušenými a odpovědnými znalci dané oblasti a samozřejmě také osobní kontakty nejen s uživateli slangu, ale i s jejich prostředím.

Vymezení prostředí nebo zájmové sféry a jejich klasifikace jsou základním předpokladem pro započetí výzkumné práce. Tento krok je výchozím bodem pro volbu dílčích metod v jednotlivých fázích zkoumání slangu. V lexikografickém a gramatickém přístupu rozlišujeme tyto tři fáze výzkumu: sběr materiálů, analýza a hodnocení, celkovou charakteristiku a závěry.

4.2. Lexikografický projekt

Sestavení slovníku slangových výrazů určitého oboru představuje jeden z nejběžnějších přístupů ke zkoumání slangu u nás, přístup lexikografický. Časté užití tohoto přístupu je dáno už povahou slangu samotného, totiž jeho převážně lexikální odlišností. Tento fakt vedl i nás k vytvoření slovníku rybářského slangu.

Soubor všech činností nutných k vydání slovníku se nazývá lexikografický projekt.

Každý lexikografický projekt se sestává z několika dílčích etap (Mališ, Machová, Suk, 1999, s. 63):

- stanovení východisek lexikografického zkoumání a budování koncepce;
- shromažďování informací o lexikálních jednotkách;
- činnosti, které předpokládá vydání slovníku
- aktualizace informací o lexikálních jednotkách

4.2.1. Východiska lexikografického zkoumání

Náš slovník rybářského slangu má sloužit jako doklad specifičnosti, tradičnosti a zároveň živosti rybářského profesního slangu pro odbornou veřejnost jazykovědnou. Současně je určen jako ilustrativní ukázka barvitosti rybářské profesní mluvy pro veřejnost širší.

Slovník nepředstavuje (a ani nemůže představovat) vyčerpávající výčet všech slangových výrazů z rybářského prostředí. Zaměřuje se především na současný stav rybářské profesní mluvy, uvádí pouze minimální množství částečně zastarávajících výrazů, rybářské archaismy a historismy stojí zcela mimo okruh tohoto slovníku.

Náš slovník je typem výkladového jazykového synchronního jednojazyčného deskriptivního dílčího oborového věcného slovníku, stejně jako jiné slangové slovníky.

Lexikální jednotky pro slovník rybářského slangu byly získávány převážně přímým zápisem z běžně mluvené komunikace. Informace o lexikálních

jednotkách byly získávány od jazykových informátorů a z odborné literatury (podrobněji viz následující část).

U každé lexikální jednotky určujeme její význam, slovně druhovou příslušnost, morfologické vlastnosti a případná synonyma.

Náš slovník předpokládá jako způsob distribuce tištěnou formu.

4.2.2. Shromažďování materiálu a informací o lexikálních jednotkách

Klasický projekt shromažďuje a ručně vypisuje z tištěných zdrojů části textu na karty, které se pak přiřazují k heslovým slovům, jejichž tvary se v textu vyskytly. Na kartu se dále zapisují informace o lexikální jednotce, o nichž bylo v první fázi lexikografického projektu rozhodnuto, že se budou zjišťovat.

Při využívání počítače je tato fáze zjednodušena. Texty lze například rovnou snímat scannerem a automaticky o nich zaznamenávat bibliografické údaje. Výhodou je jednodušší a rychlejší vyhledávání a přístup k datům z jakéhokoliv počítače.

Sběr slangového materiálu je možné realizovat metodou přímého nebo nepřímého výzkumu, většinou však je samotný výzkum prováděn kombinací obou typů. Přímý výzkum provádíme pořizováním zvukových, případně video nahrávek a jejich prepisem nebo přímým zápisem slangových lexikálních jednotek. Nepřímý, zprostředkovaný výzkum představuje excerpcie písemných materiálů, případně užití dotazníků. Přímý výzkum je teprve následně doplňován výzkumem nepřímým, tj. zejména excerpcí textů a použitím dotazníků.

Rybářským slangem jsme se zabývali několikrát v průběhu studia na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy (poprvé v rámci lexikologie v 1. ročníku), další shromažďování materiálu předcházelo seminární práci ze sociolingvistiky (podzim 2005), závěrečný sběr a ověřování slangových výrazů probíhalo po zadání diplomové práce v průběhu roku 2006.

Primárním zdrojem byly neoficiální mluvené projevy sledované a dílčím způsobem excerpované přímo při práci rybářů. Jde tedy o záznamy profesního rybářského slangu z rybářského pracovního prostředí. Sběr jazykového materiálu (slangových výrazů) se realizoval zejména metodou přímého výzkumu – tj. přímým odposloucháváním jazykových projevů a následným zápisem získaných lexikálních slangových jednotek. Nahrávky mluvených jazykových projevů jsme z technických důvodů nepořizovali, protože pracovní prostředí rybářů se v současné době vyznačuje velkou hlučností (používání mechanického nakladače) a tradičně velkou vlhkostí, obojí prakticky znemožnilo získaný materiál zaznamenat ve zvukové podobě.

Hlavním jazykovým informátorem byl manžel autorky této práce, který je rybářem z povolání. Jako další informátoři sloužili zaměstnanci Rybářství Tábor a Rybářství Třeboň, jejichž komunikace sloužila jako hlavní zdroj získaných slangových výrazů.

Analýza a hodnocení získaného materiálu je prováděna zejména uvedením věcného významu (termínem, opisem, odkazem k synonymu), stylistických hodnot (stáří jednotky, frekvence užívání, lokální platnost, míra expresivity) a informací o onomaziologické motivaci a způsobu tvoření slangového názvu. Výklady ověřujeme v dostupné literatuře spojené s oborem (případně konzultujeme s odborníky), hodnocenou látku konfrontujeme s výkladovými slovníky nebo s případnými dřívějšími pracemi o daném slangu. Ve slangových slovnících jako informace o lexikálních jednotkách uvádíme především: věcný význam, stylistické hodnoty (stáří, frekvence, lokální platnost, míra nespisovnosti, expresivita, onomaziologická motivace a způsob tvoření).

Do slangového slovníku bývá zařazena též charakteristika slangového prostředí, jeho uživatelů a také obecná informace o typických souvislostech a komunikačních situacích, v nichž se daný slang používá. Tyto informace přímo ve slovníku neuvádíme, některé obecnější zákonitosti se objevují v teoretické části práce.

Na sběr materiálu navazovala konzultace získaného výraziva s několika vybranými přímými informátory a další rozšíření materiálu pomocí dotazníkové

metody. Materiál získaný v první etapě sběru jsme v podobě slovníku odeslali novým informátorům na další rybářská pracoviště a požádali je o zhodnocení, případné zpřesnění a doplnění materiálu.

Nepřímý výzkum probíhal také excerpací psaných rybářských textů, zejména však jazykovědných prací věnovaných rybářskému slangu.

4.2.3. Mikrostruktura a makrostruktura slovníku

4. 2. 3.1. Makrostruktura slovníku

Slovník rybářského slangu obsahuje 479 hesel - slangových výrazů z pracovního prostředí jihočeských rybářů. Ve slovníku jsme se snažili uvádět pouze slangová pojmenování. Odbornou terminologii do slovníku nezařazujeme. Připouštíme ovšem, že některé výrazy mohou být na cestě k terminologizaci slangového pojmenování poměrně daleko.

Slovník zachycuje reprezentativní část slangových pojmenování z rybářského pracovního prostředí uváděných v dřívějších publikacích o rybářském slangu, která je doplněna velkým počtem slov nově zaznamenaných, představuje rybářský slang v celé jeho šíři. Přesto jsme si vědomi nemožnosti zachycení slangu v absolutní úplnosti a ani tento slovník si nečiní nárok na vyčerpání všech slangových pojmenování z oblasti rybářství.

Při tvorbě slovníku rybářského slangu jsme vycházeli z běžných lexikografických zásad a pravopisných norem uplatňovaných v základních výkladových slovnících českého jazyka (Slovník spisovného jazyka českého).

Náš slovník rybářského slangu je pro lepší orientaci uspořádán podle principu tematického členění. Jediným kritériem třídění je obsahová stránka jednotlivých pojmenování. Slangové výrazy jsou rozděleny do patnácti sémantických celků: I. Rybáři a další osoby se vztahem k rybářství; II. Druhy ryb; III. Obecná označení ryb; IV. Části rybího těla a skutečnosti s ním související; V. Činnosti bezprostředně se týkající ryb; VI. Rozmnožování ryb; VII. Rostliny a živočichové v rybníce; VIII. Rybník a voda; IX. Rybník a ryby;

X. Zařízení a části rybníka; XI. Rybářský oděv; XII. Rybářské náradí a náčiní; XIII. Práce se sítěmi; XIV. Výlov a další rybářské činnosti; XV. Nezařazená pojmenování. V rámci těchto celků jsou hesla řazena abecedně. Seznam použitých zkratk a abecední rejstřík všech výrazů uvádíme na konci práce. Pro větší názornost je práce doplněna fotografickou přílohou.

4.2.3.2. Mikrostruktura slovníku

U jednotlivých lexémů jsme zaznamenali tento soubor informací:

Heslové slovo – lemma vytištěné tučně. Lemmatem je reprezentativní tvar, tj. u jednoslovného pojmenování nominativ singuláru u substantiv, infinitiv sloves, v případě adjektiv vždy pozitiv v nominativu maskulina, u víceslovných pojmenování reprezentativní tvar (u slovesných víceslovných pojmenování je to infinitivní podoba, pokud ji lze vytvořit, u jmenných podoba substantiva nebo adjektiva v základním tvaru).

Pokud se objevila slova, která jsme identifikovali jako varianty jednoho lemmatu, tj. objevuje se v nich pouze drobný hláskový rozdíl, uvádíme je v rámci jednoho lemmatu po čárce, např. **výmět'**, **vejmět'**. Pokud ovšem jde o hláskovou variantu, kdy by mohlo jít o určitou regionální specifičnost, uvádíme obě slova jako různá hesla, např. *padoustev* a *paroustev*.

Objevila-li se v materiálu slovesa se stejným významem, ale s rozdílným videm, řešili jsme je v rámci jednoho hesla. Morfologické vlastnosti – u substantiv koncovka genitivu a rod (zkratky m., ž. stř.), u maskulin životnost (zkratky živ. a neživ.), pomnožná substantiva (zkratka pomn.), hromadná substantiva (zkratka hrom.); u verb uvádíme vid (zkratky dok., nedok.), u víceslovných pojmenování mluvnické vlastnosti neuvádíme. Po morfologické informaci následuje v případě přejatých slov etymologická poznámka - uvádíme v závorce původ slova (zkratky it., fr., lat., něm., rus.) a motivující slovo (např. e Butte). Etymologická poznámka je tištěna normálním typem písma.

Po některých slovesných lemmatech je uveden ještě běžný subjekt (resp. objekt), s nímž se sloveso běžně pojí a který pomáhá dokreslit význam slovesa, např. **rozsadit**, dok., **rozsazovat** (ryby), nedok.

Výklad významu – na novém řádku s odsazením podáváme výklad významu opisem významu, odborným výrazem nebo synonymy, přičemž synonymum/synonymická řada následuje po čárce, slangová synonyma jsou řazena abecedně za neslangová a jsou uvedena v kurzívě. V případě nutnosti, zejména u verb, doplňujeme v závorce slovesné vazby (např. pukat (o sumci)) – vytištěno normálně, dále pak po čárce možná synonyma, synonymickou řadu, synonyma jsou řazena abecedně – tištěno kurzívou, v některých případech doplňujeme výklad poznámkou na novém řádku – (Poznámka:) – tištěno normálně.

U některých slovesných hesel se objevuje ještě předvýklad uvedený v závorkách, kterým se specifikuje obecná jazyková definice významu.

Pokud je to nutné je ještě na novém řádku uvedena tzv. Poznámka, v níž se objevují doplňující informace o užívání a omezení lexému i jeho významu.

Vznik slangového pojmenování – na posledním řádku heslového odstavce uvádíme onomaziologické postupy vedoucí ke vzniku daného hesla (odvozování, skládání, univerbizace, přenášení významu, specifikace významu, přejímání cizích slov, překrucování); u některých pojmenování je vznik nejasný – tištěno normálně.

Frazeologismy a slovní spojení jsou zařazeny do jednotlivých tematických celků abecedně mezi ostatní hesla pod prvním plnovýznamovým komponentem tohoto pojmenování. U frazémů a slovních spojení se místo gramatické informace uvádí zkratky fraz. a ss.

U polysémních pojmenování označujeme jednotlivé významy číslicemi a uvádíme je postupně za sebou (i když pořadí významů nemusí být vždy jednoznačné). V případě, že se jedná o polysémii, resp. homonymii v rámci různých tematických skupin, je uveden pouze význam patřící do příslušné skupiny, další významy jsou uváděny v jiných skupinách podle toho, kam tyto

další významy patří. V takovém případě označuje polysémii číslo uvedené v záhlaví heslového odstavce hned za lemmatem.

Handwritten: U většina slangových výrazů přejatých z jiných jazyků je plně adaptována. U některých slov je motivace zcela zřejmá (např. *vasrovat*), u jiných značně zastřená (*bašta*). Všechna přejatá slova (kromě slova *monté*) mají český pravopis a počestěnou podobu. Ve slovníku proto neuvádíme různé stupně adaptace.

4.2.4. Aktualizace informací o lexikálních jednotkách

Aktualizace informací o lexikálních jednotkách je možná pouze před odevzdáním rukopisu do tisku, existuje ještě možnost dodatečného zařazení aktualizací jako samostatného oddílu, většinou na závěr knihy.

Mnohem snazší je aktualizace u slovníků vytvořených v počítačovém projektu. Zde je možné zasahovat do struktury hesla v podstatě neomezeně.

5. SLOVNÍK RYBÁŘSKÉHO SLANGU

I. Rybáři a další osoby se vztahem k rybářství

bahňák, -a, m. živ.

pracovník v rybářství, rybář

přenesení významu

bobkař, -e, m. živ.

sportovní rybář, *proukař*, *udičkář*

odvozování

bosák, -a, m. živ.

pomocník při výlovu (bez loveckých bot)

odvozování

bot'ák, -a, m. živ.

pomocník při výlovu mající lovecké boty

odvozování

brakýř, -e, m. živ.

rybář třídící při výlovu ryby

odvozování

čapík, -a, m. živ.

ten, kdo paběrkuje ryby zbylé po výlovu rybníka

Poznámka: Většinou jde o nerybáře.

odvozování

dával, -a, m. živ.

rybář dávající ryby z kádí na váhu

odvozování

fišmajstr, -a, m. živ. (z něm. r Fischmeister)

porybný; úředník, jemuž je svěřeno technické vedení rybníčního hospodářství
přejímání

fišparta, -y, ž. (z něm. e Fischpartei)

skupina rybářů provádějících výlov
přejímání

hejtman, -a, m. živ.

vedoucí rybářských pracovníků
specifikace významu

konvojant, -a, m. živ.

průvodce při dopravě ryb
odvozování

lovec, -vce, m. živ.

rybář zúčastněný při výlovu
specifikace významu

mládek, -a, m. živ.

- 1) *zast.* služebně nejmladší rybář, *pěšák 1, tahoun 1*
 - 2) kdo chodí při výlovu pěšky, táhne nevod, *pěšák 2, tahoun 2*
- specifikace významu

nádobář, -e, m. živ.

rybář, který přiveze a připraví náradí na výlov rybníka
odvozování

okař, -e, m. živ.

pytlák, který klade oka na ryby
odvozování

pěšák, -a, m. živ.

1) *zast.* služebně nejmladší rybář, *mládek 1, tahoun 1*

2) kdo chodí při výlovu pěšky, táhne nevod, *mládek 2, tahoun 2*

specifikace významu

proutkař, -e, m. živ.

sportovní rybář, *bobkař, udičkář*

odvozování

předák, -a, m. živ.

kdo vede výlov, *přední*

odvozování

přední, -ího, m. živ.

kdo vede výlov, *předák*

odvozování

rybák, -a, m. živ.

zloděj ryb, *pytlák, vydra*

přenesení významu

sádecký, -ého, m. živ.

pracovník v rybářství odpovídající za ryby na sádkách

slovnědruhovú transpozice (substantivizace)

strojič, -e, m. živ.

rybář připravující rybník k výlovu

odvozování

tahoun, -a, m. živ.

1) *zast.* služebně nejmladší rybář, *mládek 1, pěšák 1*

2) kdo chodí při výlovu pěšky, táhne nevod, *mládek 2, pěšák 2*

specifikace významu

udičkář, -e, m. živ.

sportovní rybář, *bobkař, proutkař*

odvozování

vážný, -ného, m. živ.

rybář pracující při výlovu u váhy

slovnědruhá transpozice (substantivizace)

vodulej, -e, m. živ.

rybář doplňující vodu v kádích při výlovu

skládání

vydával, -a, m. živ.

rybář vybírající ryby ze sítě keserem

odvozování

vydra, -y, ž.

zloděj ryb, pytlák, *rybák*

přenesení významu

II. Druhy ryb

baťa, -i, m. živ.

ježdík, *ježek*, *slinták*, *švec*

přenesení významu

břehák, -a, m. živ.

jelec proudník, *jelčik*, *proudník*, *zajiček*

odvozování

cupka, -y, ž.

malý okoun

odvozování

červenoočka, -y, ž.

plotice obecná

skládání

červenopeřice, -e, ž.

perlín ostrobřichý, *šenkýřka*

skládání

čík, -a, m. živ.

piskoř

vznik nejasný

čorek, -rka, m. živ.

ouklej

vznik nejasný

čumec, -mce, m. živ.

sumec, *fousáč*, *fusál*, *řízek*

překrucování

dlešec, -šce, m. živ.

cejn, *lopatáč, pitruše, pleskáč, pražma*
vznik nejasný

drňák, -a, m. živ.

úhoř, *had, olšák, rosák*
odvozování

duhák, -a, m. živ.

pstruh duhový
univerbizace

fogoš, -e, m. živ.

candát
vznik nejasný

fousáč, -e, m. živ.

sumec, *čumec, fusál, řízek*
přenesení významu

fusál, -a, m. živ.

sumec, *čumec, fousáč, řízek*
přenesení významu

grundl, -a, m. živ.

hrouzek (druh ryby), *hrejzek, řízek*
vznik nejasný

had, -a, m. živ.

úhoř, *drňák, olšák, rosák*
přenesení významu

hrejzek, -a, m. živ.

hrouzek, *grundl, řízek*

překrucování

huch, -a, m. živ. (z lat. *Salmo Hucho*)

hlavatka

přejímání

jásek, -ska, m. živ.

jesen, *merlín*

odvozování

jelčik, -a, m. živ.

jelec proudník, *břehák, proudník, zajiček*

odvozování

ježek, -a, m. živ.

ježdík, *baťa, slinták, švec*

přenesení významu

kaberňák, -a, m. živ.

velký kapr, který zůstal během předchozího výlovu přehlédnutý v kaberně

odvozování

káerko, -a, stř.

rychlený plůdek kapra, *kapr erko, tohoroček*

odvozování

kamenáč, -e, m. živ.

horský pstruh

odvozování

kapr erko, ss.

rychlený plůdek kapra, *káerko, tohoroček*
víceslovné pojmenování

kleň, -ě, m. živ.

jelec tloušť
vznik nejasný

koják, -a, m. živ.

kapr koi (ozdobný druh kapra)
univerbizace

koženáč, -e, m. živ.

kapr bez šupin, *králík, lysec, naháč, špíglák*
odvozování

králík, -a, m. živ.

kapr bez šupin, *koženáč, lysec, naháč, špíglák*
přenesení významu

kudla, -y, ž.

mladá štika, *štíhle*
přenesení významu

lidožrout, -a, m.

štika, *zubatá*
Poznámka: Podle kanibalismu vyskytujícího se u mladších ryb.
přenesení významu

lopatáč, -e, m. živ.

cejn, *dlešec, lopaták, pitruše, pleskáč, pražma*
odvozování

lopat'ák -a, m. živ.

cejn, *dlešec, lopatáč, pitruše, pleskáč, pražma*
odvozování

lupice, -e, ž.

candát, *zubáč*
vznik nejasný

lysec, -sce, m. živ.

kapr bez šupin, *koženáč, králik, naháč, špíglák*
odvozování

malý bejček, fraz.

karas
víceslovné pojmenování

merlín, -a, m. živ.

jesen, *jásek*
vznik nejasný

monte, neskl., stř. (z fr. une montée)

úhoří larva
přejímání

naháč, -e, m. živ.

kapr bez šupin, *koženáč, králik, lysec, špíglák*
přenesení významu

nebesák 1, -a, m. živ.

hladký kapr vyšlechtěný ve Lnářích u Blatné
přenesení významu

nosák, -a, m. živ.

podoustev, *padoustev, paroustev, podhouště*
odvozování

nosál, -a, m. živ.

podoustev, *padoustev, paroustev, podhouště*
odvozování

olšák, -a, m. živ.

úhoř, *drňák, had, rosák*
odvozování

olšovka, -y, ž.

střevle
odvozování

osnačka, -y, ž.

okoun říční
odvozování

padoustev, -stve, ž.

podoustev (druh ryby), *nosál, nosák, paroustev, podhouště*
překrucování

paroustev, -stve, ž.

podoustev, *nosák, nosál, padoustev, podhouště*
překrucování

pitruše, -e, ž.

cejn, *dlešec, lopatáč, pleskáč, pražma*
vznik nejasný

pleskáč, -e, m. živ.

cejn, dlešec, lopatáč, pitruše, pražma

odvozování

podhouště, -ě, ž.

podoustev (druh ryby), nosák, nosál, padoustev, poroustev,

odvozování

pražma, -y, ž.

cejn, dlešec, lopatáč, pitruše, pleskáč

přenesení významu

proudník, -a, m. živ.

jelec proudník, břehák, jelčik, zajiček

univerbizace

rosák, -a, m. živ.

úhoř, drňák, had, olšák

odvozování

řadáč, -e, m. živ.

kapr s řadou šupin podél postranní čáry, kapr řádkový

univerbizace

řízek, -zka, m. živ.

1) *sumec, čumec, fousáč, fusál*

2) *hrouzek, grundl, hrejzek*

přenesení významu

sazan, -a, m. živ. (z rus. sazan)

divoká forma nešlechtěného kapra

přejímání

skalák, -a, m. živ.

cejnek malý
odvozování

slinták, -a, m. živ.

ježdík, *baťa*, *ježek*, *švec*
odvozování

strdlice, -e, ž.

mladý losos plovoucí ze sladké vody do moře
odvozování

šenkýřka, -y, ž.

perlín ostrobřichý, *červenopeřice*
přenesení významu

špíglák, -a, m. živ. (z něm. r Spiegelkarpfen)

kapr bez šupin, *koženáč*, *králík*, *lysec*, *naháč*,
přejímání

štíhle, -e, stř.

mladá štika, *kudla*
přenesení významu

šupináč, -e, m. živ.

kapr šupinatý
univerbizace

švec, *ševce*, m. živ.

ježdík, *baťa*, *ježek*, *slinták*
přenesení významu

tkanička, -y, ž.

malý úhoř

přenesení významu

tohoroček, -čka, m. živ.

rychlý plůdek kapra, *kapr erko*

skládání

trumen, -a, m. živ.

sumeček americký

apelativizace propria

vodní prase, fraz.

tloušť

víceslovné pojmenování

zajíček, -a, m. živ.

jelec proudník, *břehák, jelčik, proudník*

přenesení významu

zubáč, -e, m. živ.

candát, *lupice*

odvozování

zubatá, -é, ž.

štika, *lidožrout*

přenesení významu

III. Obecná označení ryb

bastard, -a, m. živ.

míšenec, kříženec různých druhů ryb; nejčastěji mezi kaprem a karasem

specifikace významu

běl, -u, m. živ.

plevelné ryby, *bílé ryby, brak, drob, drůbež*

odvozování

bílé ryby, ss.

plevelné rybky, *běl, brak, drob, drůbež*

víceslovné pojmenování

blafoun, -a, m. živ.

velký kapr

odvozování

brak, -u, m. neživ., hrom.

plevelné rybky, *běl, bílé ryby, drob, drůbež*

odvozování

drob, -u, m. neživ., hrom.

plevelné rybky, *běl, bílé ryby, brak, drůbež*

odvozování

drůbež, -e, ž.

plevelné rybky, *běl, bílé ryby, brak, drob*

specifikace významu

dvouletek, -a, m. živ.

dvouletá ryba, *dvouroček*

odvozování

dvouroček, -a, m. živ.

dvouletá ryba, *dvouletek*

skládání

jednoroček, -a, m. živ.

jednoroční rybí plůdek

skládání

kmínáč, -e, m. živ.

malá ryba, která se hodí k úpravě na másle s kmínem

odvozování

oringle, -e, ž. (z něm. s Ohrring)

ryba zachycená za skřele v okách sítě

přejímání

padák, -u i -a, m. živ. i neživ.

uhynulá ryba

přenesení významu

papírák, -a, m. živ.

ryba vyhublá nedostatkem potravy nebo následkem nemoci, *ryba skleněná, šavle*

přenesení významu

roček, -a, m. živ.

jednoroční ryby

odvozování

rozrostlé ryby, ss.

nestejně vzrostlé ryby stejného ročníku

víceslovné pojmenování

ryba dna, ss.

ryba žijící v dolních vrstvách vody, hledá potravu převážně u dna, *ryba hlubinná*
víceslovné pojmenování

ryba padlá, ss.

ryba mrtvá, uhynulá, *leklá ryba*
víceslovné pojmenování

ryba plevelná, ss.

každá ryba, která není považována za hospodářsky významnou
víceslovné pojmenování

ryba plná, ss.

ryba v posledním stádiu před obdobím výtěru, tj. před vypuzením jiker nebo mlíčí
víceslovné pojmenování

ryba podružná, fraz.

ryba, která vnikla do rybníka přítokem
víceslovné pojmenování

ryba skleněná, fraz.

ryba vyhublá nedostatkem potravy nebo následkem choroby, *papírák, šavle*
víceslovné pojmenování

ryba ucpaná, fraz.

rybí samice, která není schopná vytlačit jikry, *ryba zadržaná 1*
víceslovné pojmenování

ryba v pastvě, fraz.

ryba ve vegetačním období
víceslovné pojmenování

ryba vyšlá, fraz.

vyhublá ryba

víceslovné pojmenování

ryba zadržaná, fraz.

1) rybí samice, která není schopná vytlačit jikry, *ryba ucpaná*

2) ryba záměrně nebo přirozeně zaostalá v růstu; využívá se především u dvouletých

kaprů z odbytových důvodů

víceslovné pojmenování

šarat, -u, m. neživ.

plevelné ryby (při výlovu)

vznik nejasný

šavle, -e, ž.

ryba vyhublá následkem choroby, *ryba skleněná, papírák*

přenesení významu

výmět', vejmět' -i, ž.

tříleté ryby, které nedorostly stanovené velikosti ke tření; jsou určeny k dalšímu

nasazení

odvozování

IV. Části rybího těla a skutečnosti s ním související

dudy, θ, m. pomn. plynový měchýř ryb

přenesení významu

hák, -u, m. neživ.

dolní čelist pstruha a lososa

přenesení významu

kýl, -u, m. neživ.

ostré zakončení břicha některých ryb

přenesení významu

letorost, -u, m. neživ.

roční přírůstkový kruh na šupině

přenesení významu

ozub, -u, m. neživ.

zakřivená část dolní čelisti pstruha samčího pohlaví

odvozování

palice, -e, ž.

hlava dravé ryby

přenesení významu

penízky, -zků, m. neživ.

rybí šupiny

přenesení významu

pilka, -y, ž.

zkostnatělý, mohutný první paprsek rybí hřbetní ploutve

přenesení významu

praporec 1, -e, m. neživ.

hřbetní ploutev lipana

přenesení významu

rypec, -pce, m. neživ.

přední, protažená část rybí hlavy

odvozování

výplivky, -u, m. neživ., pomn.

nestrávené zbytky potravy vyvržené dravými rybami, *vývržky*

odvozování

vývržky, -u, m. neživ., pomn.

nestrávené zbytky potravy vyvržené dravými rybami, *výplivky*

odvozování

V. Činnosti bezprostředně se týkající ryb

koupat se, nedok.

(o rybách) léčit se v dezinfekčním roztoku

specifikace významu

nasadit, dok., nasazovat, nedok., ss.

dát / dávat (ryby apod.) do rybníka, *vysadit / vysazovat*

specifikace významu

obracet se, nedok.

(o rybě) při nedostatku kyslíku plavat u hladiny břichem vzhůru

specifikace významu

podlehnout, dok.

(o rybě) při lovu uniknout pod síť

specifikace významu

prolejšvat, nedok.

přilévat čerstvou vodu do kádí

specifikace významu

pronášet se, nedok.

(o rybě) ukazovat se na hladině při vypouštění rybníka

specifikace významu

přesadit, dok., přesazovat, nedok., ss.

přemístit / přemísťovat ryby z rybníku do rybníku

specifikace významu

pukat, nedok.

(o sumci) mocně a hlasitě klapat čelistí

přenesení významu

rozsadit, dok., rozsazovat (ryby), nedok., ss.

přemístit / přemísťovat ryby z rybníku do více rybníků podle velikosti, ročníků a druhů

specifikace významu

řešátkovat, fraz.

(o rybách) dělat kruhové shluky

odvozování

troubit, nedok.

(o rybách) při nedostatku kyslíku plavat bokem po hladině

Poznámka: Ryby při tom spolu s vodou nabírají vzduch.

specifikace významu

vařit se, dok.

(o rybách) vyskakovat nad hladinu, *vyhazovat se*

víceslovné pojmenování

vasrovat, fraz. (z něm wasern)

prát, čistit ryby na sádkách

přejímání

vydávat, nedok.

nabírat a podávat ryby při výlovu keserem do řešeta, kde se třídí

specifikace významu

vyhazovat se, nedok.

(o rybách) vyskakují nad hladinu, *vařit se*

víceslovné pojmenování

vsadit, dok., vysazovat, nedok., ss.

dát / dávat ryby do rybníku, *nasadit / nasazovat*

víceslovné pojmenování

zaloupnout se, dok.

(o rybě) poranit se při výlovu

odvozování

zůstat nazpátek, fraz.

(o rybě) nedorůst za určité období požadované velikosti

víceslovné pojmenování

VI. Rozmnožování ryb

ced'ák, -u, m. neživ.

sítka užívaná k zachycování jiker, *cedník*
odvozování

cedník, -u, m. neživ.

sítka užívaná k zachycování jiker, *ced'ák*
specifikace významu

deka, -y, ž.

podložka s oplodněnými jikrami
přenesení významu

dráždil, -a, m. živ.

mladší ročník ryby vpouštěný do rybníka pro povzbuzení tření, *poštěvák*
přenesení významu

generačka, -y, ž.

plemenná ryba
odvozování

jikrnačka, -y, ž.

rybí samice určená k rozmnožování, *matka*
odvozování

kulit se, nedok.

(o rybím plůdku) líhnout se
přenesení významu

kulit, dok.

uměle vytírat ryby
přenesení významu

matka, -y, ž.

rybí samice určená k rozmnožování, *jikrnačka*

specifikace významu

mlíčňák, -a, m. živ.

rybí samec určený k rozmnožování

odvozování

nalitá jikrnačka, fraz.

rybí samice obtěžkaná jikrami

víceslovné pojmenování

otavka, -y, ž.

plůdek později vytřený, *ovísek*

přenesení významu

otec, -tce, m. živ.

rybí samec určený k rozmnožování, *mlíčňák*

specifikace významu

ovísek, -sku, m. neživ.

plůdek později vytřený, *otavka*

přenesení významu

pětিলístek, -tku, m. neživ.

plemenné ryby ve složení 2 samice + 3 samci určené ke skupinovému výtěru, *sada*

přenesení významu

podklad, -u, m. neživ.

větve jehličnanů, které se dávají do vody jako podložky k nalepování jiker při tření

ryb, *růzve*

specifikace významu

poštěvák, -a, m. živ.

mladší ročník ryby vpouštěný do rybníka pro povzbuzení tření, *dráždil*

přenesení významu

růzve, -í, ž. pomn.

větve jehličnanů, které se dávají do vody jako podložky k nalepování jiker při tření

ryb,

podklad

vznik nejasný

sada, -y, ž.

plemenné ryby ve složení 2 samice + 3 samci určené ke skupinovému výtěru,

pětistek

specifikace významu

svatební šat, fraz.

změněná barva kůže některých ryb v době tření, *vyrážka*

víceslovné pojmenování

vymačkávat, nedok.

provádět umělý výtěr ryb

přenesení významu

vyrážka, -y, ž.

změněná barva kůže některých ryb v době tření, *svatební šat*

přenesení významu

VII. Rostliny a živočichové v rybníce

cigáro, -a, stř.

rostlina orobinec, *palach*

Poznámka: tvarem plodu připomíná doutník

přenesení významu

houpačka, -y, ž.

plovoucí bahno s vegetací, *plavačka*

přenesení významu

lutra, -y, ž. (z lat. lutra)

vydra

přejímání

minoha, -y, ž.

larva mihule

vznik nejasný

palach, -u, m. neživ.

rostlina orobinec, *cigáro*

vznik nejasný

plavačka, -y, ž.

plovoucí nezakotvený porost na vodě nebo na bahně, *houpačka*

odvozování

vodní květ, fraz.

hromadný výskyt mikroskopických řas a sinic

víceslovné pojmenování

vodní vši, fraz.

perloočky a buchanky

víceslovné pojmenování

VIII. Rybník a voda

courat, nedok.

vytékat, unikat nežádoucím způsobem (o vodě)
přenesení významu

dmout se, nedok., nedok.

(o rybníku) napouštět se, *jít nahoru, přibývat*
víceslovné pojmenování

dorážet, nedok.

napouštět rybník na normální stav
víceslovné pojmenování

drobná voda, ss.

stojatá voda o malé rozloze
víceslovné pojmenování

jít nahoru, fraz.

napouštět se (o rybníku), *dmout se, přibývat*
víceslovné pojmenování

klesat, nedok., ss.

vypouštět se (o rybníku)
specifikace významu

kvést, ned., fraz.

(o vodě) obsahovat větší množství sinic a řas
víceslovné pojmenování

letnit rybník, ss.

nechat rybník přes léto vypuštěný
víceslovné pojmenování

nebesák 2, -u, m. neživ.

rybník bez přítokové stoky, odkázaný na dešťovou vodu, *rybník nebeský*

univerbizace

nevypadnout, dok.

(o rybníku) být nedostatečně vypuštěný před výlovem

specifikace významu

odtáhnout, dok., fraz.

částečně vypustit (rybník apod.)

víceslovné pojmenování

píchat rybník, fraz.

pročišťovat odtokovou rouru, *šťouchat rybník*

specifikace významu

přibývat, nedok.

(o rybníku) napouštět se, *dmout se, jít nahoru*

specifikace významu

rybník je na plné vodě, fraz.

hladina rybníku dosahuje normálu

víceslovné pojmenování

rybník matečný, ss.

počáteční rybník soustavy, kterou zásobuje vodou

víceslovné pojmenování

rybník na živé vodě, fraz.

rybník ležící na potoku, *rybník průtočný*

víceslovné pojmenování

rybník průtočný, ss.

rybník ležící na potoku, *rybník na živé vodě*

víceslovné pojmenování

rybník zapadlý, ss.

vypuštěný rybník

víceslovné pojmenování

scházet, dok.,

(o rybníku) vypouštět se, *zapadat*

specifikace významu

stáhnout (rybník), dok., fraz.

vypustit rybník až na loviště

víceslovné pojmenování

stát, nedok.

(o rybníku) mít uzavřený odtok vody

specifikace významu

strojit, nedok.

připravovat rybník na výlov

přenesení významu

šťouchat, ned.

pročišťovat odtokovou rouru, *píchat rybník*

specifikace významu

táhnout se, nedok., fraz.

(o vodě) pomalu se vypouštět

víceslovné pojmenování

trousit, nedok.

(o rybníku) mít nedokonale utěsněnou výpust

specifikace významu

usypat, dok.

utěsnit (výpust apod.) zeminou nebo popelem, zabránit nežádoucímu úniku vody

odvozování

voda hladová, fraz.

velmi měkká agresivní voda s nízkým obsahem minerálních látek často s kyselým

pH

víceslovné pojmenování

zapadat, nedok.

(rybníku) klesat, *scházet*

přenesení významu

zimovat, dok.

nechat rybník přes zimu vypuštěný

odvozování

IX. Rybník a ryby

hustota obsádky, ss.

počet kusů ryb na lha, *zarybněnost*

víceslovné pojmenování

kaprovák, -u, m. neživ.

rybník pro chov kaprů, kaprový rybník

univerbizace

komora, -y, ž.

rybník určený k přezimování ryb, *rybník komorový*

přenesení významu

komorovat, nedok.

dávat ryby do rybníka určeného k přezimování

odvozování

násada, -y, ž.

ryba určená k osazení rybníka, *obsádka, obsazení*

odvozování

nedosadit, dok.

dát do rybníka málo ryb, *podsadit*

odvozování

obsádka, -y, ž.

ryba určená k osazení rybníka, *násada, obsazení*

odvozování

obsazení, -í, stř.

ryba určená k osazení rybníka, *násada, obsádka*

odvozování

podсадit, dok.

dát do rybníka málo ryb, *nedosadit*

odvozování

rybník dvouhorkový, fraz.

rybník s výlovem jedenkrát za dva roky

víceslovné pojmenování

rybník chudý, ss.

rybník s malým výnosem, *rybník jalový, málo nosný, málo živný, neúrodný, vyžilý*

víceslovné pojmenování

rybník jalový, ss.

rybník s malým výnosem, *rybník chudý, málo nosný, málo živný, neúrodný, vyžilý*

víceslovné pojmenování

rybník jednohorkový, fraz.

rybník s každoročním výlovem

víceslovné pojmenování

rybník komorový, ss.

rybník určený pro přezimování ryb, *komora*

víceslovné pojmenování

rybník málo nosný, ss.

rybník s malým výnosem, *rybník chudý, jalový, málo živný, neúrodný, vyžilý*

víceslovné pojmenování

rybník málo živný, ss.

rybník s malým výnosem, *rybník chudý, jalový, málo nosný, neúrodný, vyžilý*

víceslovné pojmenování

rybník nedosazený, fraz.

rybník, kde je málo ryb
víceslovné pojmenování

rybník neúrodný, ss.

rybník s malým výnosem, *rybník chudý, jalový, málo nosný, málo živný, vyžilý*
víceslovné pojmenování

rybník obsazený, fraz.

rybník s odpovídajícím počtem ryb
víceslovné pojmenování

rybník přesazený, fraz.

rybník, kde je příliš mnoho ryb
víceslovné pojmenování

rybník úrodný, ss.

rybník s dobrým výnosem, *rybník živný*
víceslovné pojmenování

rybník vyžilý, fraz.

rybník s malým výnosem, *rybník chudý, jalový, málo nosný, málo živný, neúrodný*
víceslovné pojmenování

rybník zahuštěný, fraz.

rybník se zvýšenou obsádkou
víceslovné pojmenování

rybník živný, ss.

rybník s dobrým výnosem, *rybník úrodný*
víceslovné pojmenování

zarybněnost, -i, ž.

počet kusů ryb na 1ha, *hustota obsádky*
odvozování

X. Zařízení a části rybníka

bašta, -y, ž. (z it. bastio)

- 1) skupina nebo soustava rybníků, za kterou je odpovědný baštýř
 - 2) dům pro baštýře v těsné blízkosti rybníční soustavy nebo většího rybníka
 - 3) zařízení (stavba) většinou srubového typu nacházející se nad hlavní výpustí velkého rybníka
- přejímání

bort 1, -u, m. neživ. (z něm. s Bord)

vyztužená část loviště

přejímání

bouda, -y, ž.

(dříve) dřevěná stavba stavěná na hrázích po dobu výlovů, sloužila k ochraně rybářů, pracovního náčiní

Poznámka: Dnes nahrazována maringotkami.

přenesení významu

brlení, -í, stř.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčapec, očapí, oplotec, síto, zahrádka (synonymická řada)*

specifikace významu

cejch, -u, m. neživ. (z něm. s Zeichen)

označení normální výšky hladiny, *normál*

přejímání

česlice, -e, ž.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčapec, očapí, oplotec, síto, zahrádka (synonymická řada)*

odvozování

dlab, -u, m. neživ.

zářez na dluži pro lepší zachycení háčkem
odvozování

dluž, -e, ž.

prkénko zasazené do výpusti požerákového typu, jímž se staví voda a určuje výška její hladiny v rybníku, *dlužka*, *hradítko*, *stavítko*
odvozování

dlužka, -y, ž.

prkénko zasazené do výpusti požerákového typu, jímž se staví voda a určuje výška její hladiny v rybníku, *dluž*, *hradítko*, *stavítko*
odvozování

fašina, -y, ž. (z něm. e Faschine)

- 1) otep proutí nebo větví použitá k zpevnění náspu, cesty apod., *hať 1)*
 - 2) zpevnění hráze dřevěnými kolíky zatlučenými do břehu a propletenými proutím, *hať 2)*
- přejímání

hať, -i, ž.

- 1) otep proutí nebo větví použitá k zpevnění náspu, cesty apod., *fašina 1)*
- 2) zpevnění hráze dřevěnými kolíky zatlučenými do břehu a propletenými proutím
vznik nejasný, *fašina 2)*

hradítko, -tka, stř.

prkénko zasazené do výpusti požerákového typu, jímž se staví voda a určuje výška její hladiny v rybníku, *dluž*, *dlužka*, *stavítko*
odvozování

hranička, -y, ž.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení*, *česlice*, *kaberna*, *klec*, *koberna*, *nadčepec*, *očapí*, *oplotec*, *síto*, *zahrádka*
odvozování

hřbet, -u, m. neživ.

svah rybníční hráze odvrácený od vody

přenesení významu

hřebík, -u, m. neživ.

dřevěná tyčka používaná k zajištění drnů pokládaných na svah rybníční hráze

přenesení významu

jehla, -y, ž.

výztužný dřevěný kolík zarážející do návodního boku hráze

přenesení významu

jezero, -a, stř.

část loviště, v níž zůstává při výlovu voda

přenesení významu

kaberna, -y, ž. (z lat. caverna)

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, klec,*

koberna, nadčapec, očapí, oplotec, síto, zahrádka

přejímání

kádiště, -e, stř.

prostor v lovišti, kde jsou umístěny kádě na brakování při výlovu, *parket*

odvozování

kbel, -u, m.

výpustní zařízení rybníka, *bel, mnich, požerák, štendr*

vznik nejasný

klec, -e, ž.

1) ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, koberna, nadčapec, očapí, oplotec, síto, zahrádka*

2) sítěná zařízení k chovu ryb

přenesení významu

koberna, -y, ž.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, nadčapec, očapí, oplotec, síto, zahrádka*
překrucování

koruna, -y, ž.

horní plocha hráze
přenesení významu

koš 1, -e, m. neživ.

dřevěná nebo kovová zábrana úniku ryb před vypouštěcím zařízením rybníka
přenesení významu

lacha, -y, ž.

prohlubeň ve dnu rybníka

vznik nejasný

lavice, -e, ž.

stupeň chránící hráz v dolní části před narušením, *berma, lavička*

přenesení významu

lavička, -y, ž.

stupeň chránící hráz v dolní části před narušením, *berma, lavice*

přenesení významu

lávka, -y, ž.

1) přístupové spojení z hráze na výpustní zařízení, také u bezpečnostních
přepadových zařízení

2) stupeň mezi lovištěm a kádištěm

přenesení významu

loviště, -ě, stř.

nejhlubší část rybníka u vypouštěcího zařízení, v níž se shromažďují ryby při výlovu odvozování

lože ryb, fraz.

místa u dna vod, kde se sdružují ryby v zimě
víceslovné pojmenování

mláko, -a, stř.

mokré místo zbylé po vyschnutí rybníka
vznik nejasný

mnich, -a, m. neživ.

výpustní zařízení rybníka, *bel, kbel, požerák, štendr*

přenesení významu

nadcapec, -pce, m. neživ.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, očapí, oplotec, síto, zahrádka*
odvozování

návodní strana, ss.

svah hráze obrácený k vodě
víceslovné pojmenování

normál, -u, m. neživ.

označení normální výšky hladiny, *cejch*
specifikace významu

novina, -y, ž.

půda pro zřízení nového rybník
odvozování

očapí, -í, stř.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčapec, oplotec, síto, zahrádka* odvozování

okenice, -e, ž.

díra v ledu na zamrzlém rybníku, *okno, prohlubeň*
přenesení významu

okno, -a, stř.

díra v ledu na zamrzlém rybníku, *okenice, prohlubeň*
přenesení významu

oko, -a, stř.

1) kruhový otvor vypouštěcí stoky
2) vodní pramen na dně rybníka, *rozlitina, temenčák, temenec, týmenec, vývěr*
přenesení významu

oplotec, -e, m. neživ.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčapec, očapí, síto, zahrádka*
přenesení významu

parket, -u, m. (z něm. r Parket)

prostor v lovišti, kde jsou umístěny kádě při výlovu, *kádiště*
přejímání

pecka, -y, ž.

dutina v hrázi rybníka vzniklá zejím. vyhnutím pařezu
přenesení významu

péro, -a, stř.

příčná svodnice vody, příčná stoka
přenesení významu

pinka, -y, ž. (z něm. e Pinke)

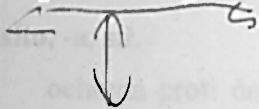
propadlina naplněná vodou

přejímání

plotna, -y, ž.

voda zůstávající v rybníce během výlovu

přenesení významu

požerák, -u, m. neživ.

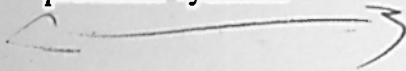
vypouštěcí zařízení rybníka, *bel, kbel, mnich, štendr*

odvozování

prohlubeň, -ě, ž.

díra v ledu na zamrzlém rybníku, *okenice, okno*

přenesení významu

prsa, -ou, pomn. ž.

svah hráze

přenesení významu

punt, -u, m. neživ., (z něm r Bundt)

dřevěný kolík před kádištěm, na který se zavěšuje síť

přejímání

rejchan, -u, m.

zařízení zabraňující rybám uniknout s vypouštěnou vodou

vznik nejasný

rozlitina, -y, ž.

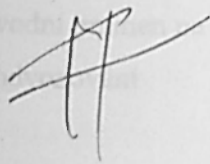
vodní pramen na dně rybníka, *oko 2), temenec, temenčák, týmenec, vývěr*

odvozování

sádlo, -a, stř.

jemná ledová tříšť plovoucí po hladině

přenesení významu

síto, -a, stř.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčapec, očapí, oplotec, zahrádka*

přenesení významu

stavítko, -a, stř.

prkénko zasazené do výpusti požerákového typu, jímž se staví voda a určuje výška její hladiny v rybníku, *dluž, dlužka, hradítko*

odvozování

špunt, -u, m. neživ. (z něm. r Spund)

zátka vypouštěcího zařízení rybníka

přejímání

špuntovnice, -e, ž.

kamenný taras zpevňující návodní bok hráze

odvozování

štendr, -u, m. neživ. (z něm. r Ständer)

výpustní zařízení rybníka, *bel, kbel, mnich, požerák*

přejímání

temenčák, -u, m. neživ.

vodní pramen na dně rybníka, *oko 2), rozlitina, temenec, týmenec, vývěr*

odvozování

temenec, -nce, m. neživ.

vodní pramen na dně rybníka, *oko 2*), *rozlitina*, *temenčák*, *týmenec*, *vývěr*
odvozování

trdliště, -ě, stř.

místo, kde se ryby třou a pokládají jikry
odvozování

tůň, -e, ž.

prohlubeň na dně rybníka
přenesení významu

týmenec, -nce, m. neživ.

vodní pramen na dně rybníka, *oko 2*), *rozlitina*, *temenec*, *temenčák*, *vývěr*
překrucování

vazba, -y, ž.

výpust lopatového typu
přenesení významu

vejtko, -y, ž.

místo v rybníce, kam se dává krmení
vznik nejasný

vydávací lávka, ss.

snížená lávka mezi lovištěm a kádištěm
víceslovné pojmenování

vývar, -u, m. neživ.

podtrubní jáma, do níž ústí výpustní roura, vyrovnává tlak, *vývařiště*
odvozování

vývařiště, -ě, stř.

podtrubní jáma, do níž ústí výpustní roura, vyrovnává tlak, *vývar*
odvozování

vývěr, -u, m. neživ.

vodní pramen na dně rybníka, *oko 2), rozlitina, temenec, temenčák, týmenec*
odvozování

vzdušná strana, fraz.

svah hráze odvrácený od vody
víceslovné pojmenování

zahrádka, -y, ž.

ochrana proti úniku ryb na výpustním zařízení, *brlení, česlice, hranička, kaberna, klec, koberna, nadčepec, očapí, oplotec, síto*
přenesení významu

zájezdek, -dku, m. neživ.

zařízení proti úniku ryb při vtoku do rybníka
odvozování

zámek, -ú, m. neživ.

dřevěný klín uzavírající dlužky v dlabu
přenesení významu

XI. Rybářský oděv

broďáky, -ů, m., pomn.

vysoké rybářské boty nad kolena

odvozování

ferule, -e, ž. (z lat. ferula)

rybářský odznak

přejímání

fašina, -y, ž.

vložka do bot

vznik nejasný

gumák, -u, m. neživ.

gumový kabát

odvozování

kalhotáky, -ů, m., pomn.

vysoké boty, zavazují se za krkem a sahají až do pasu

odvozování

lovečka, -y, ž.

slavnostní kabát

odvozování

pasovky, -vek, ž., pomn.

vysoké boty do pasu

odvozování

rukávce, -ů, m.

gumové návleky na předloktí

odvozování

XII. Rybářské nářadí a náčiní

cajk, -u, m. neživ. (z něm.)

rybářské nářadí jako celek

vznik přejímání z cizího jazyka

nádobí, -í, stř.

drobné rybářské nářadí užívané při výlovu

přenesení významu

čerka, -a, ž. neživ.

čtvercová síť napnutá na rámu při odlovování ryb

odvozování

dřívko, -a, stř.

dřevěná opora pro síť při odlovování ryb

přenesení významu

horáček, -a, m.

silný dřevěný provazový háček určený k odlovování

víceúčelné pojmenování

chobotec, -ce, m. neživ.

pytlík, žebry vyznačené síť na háčkování ryb při odlovování

řetězec

přenesení významu

jádro síťe, -a, stř.

pytlík s prodloužením a zvláštní síť při odlovování ryb

víceúčelné pojmenování

a) Sítě a jejich části

brok, -u, m.

železná kulička na síti sloužící jako závaží
přenesení významu

brokovka, -y, ž.

olověné kuličky na provaze provlečeném spodním okrajem sítě, broková šňůra,
olůvka, zátěž
univerbizace

čerkal, -u, m. neživ.

čtvercová síť napnutá na vysokých obloucích svázaných uprostřed
odvozování

dřívko -a, stř.

dřevěná opora po stranách nevodu, *žezlo*
přenesení významu

horní žíň, ss.

silný provaz provlečený horním okrajem sítě, *obrev*
víceslovné pojmenování

chobotec, -tce, m. neživ.

pytlová, žebry vyztužená síť na samočinné lapání ryb, *měch, rukávec, rukávník,*
vězenec
přenesení významu

jádro sítě, fraz.

pytlovité prodloužení a zvětšení středu sítě, určené pro lovené ryby
víceslovné pojmenování

keser, -u, m. neživ. (z něm. r Kescher)

malá síť ve tvaru pytle na kovovém kruhu a dlouhé násadě k lovení a přenášení ryb v lovišti

přejímání

kesírek, -u, m. neživ.

keser s kratší násadou, kterým se loví ryby z kádí

odvozování

klíka, -y, ž.

tyčka k upevnění dolní žíně a zavěšení horní žíně přepínacího plotu

přenesení významu

korálky, -ů, ž. pomn.

olověné kuličky na provaze provlečeném spodním okrajem sítě, broková šňůra, brokovka, *olůvka*, *zátěž*

přenesení významu

koule, -e, ž.

plovák udržující horní okraj sítě na hladině, *plavec*

přenesení významu

kukla, -y, ž.

kruhová vrhací síť se závažími po obvodě, *pupa*, *vrhačka*

přenesení významu

lída, -y, ž.

plovák ve tvaru tabulky uprostřed nevodu s údajem o roku pořízení sítě

překrucování

lžíce, -e, ž.

mělká jemná síťka k lovení plůdku

přenesení významu

měch, -u, m. neživ.

pytlová, žebry vyztužená síť určená k samočinnému lapání ryb, *chobotec, rukávec, rukávník, vězenec*
přenesení významu

mřeže, -í, ž. pomn.

čtyřhranná síť, svise ponořená do vody a zakotvená, *oplotě, oplotiny, plůtky, tenata*
přenesení významu

nevod, -u, m. neživ.

tažná dlouhá síť s hlubokým jádrem určená k odlovu tržních ryb
odvozování

obrev, -u, m. neživ.

provazec lemující okraje nevodu, *horní žíň*
vznik nejasný

ohnoutek, -u, m. neživ.

podběrák s polokruhovou obručí, *ohnoutka*
odvozování

ohnoutka, -y, ž.

podběrák s polokruhovou obručí, *ohnoutek*
odvozování

olůvka, -vek, stř., pomn.

olověné kuličky na provaze provlečeném spodním okrajem sítě, broková šňůra,
brokovka, *korálky, zátěž*
přenesení významu

oplotě, -í, ž. pomn.

čtyřhranná síť, svise ponořená do vody a zakotvená, *mřeže, oplotiny, plůtky, tenata*
odvozování

oplotiny, θ, ž. pomn.

čtyřhranná síť, svisle ponořená do vody a zakotvená, *mreže, oplotě, plůtky, tenata*
odvozování

plavec, -e, m. živ.

plovák udržující horní okraj sítě na hladině, *koule*
přenesení významu

plot, -u, m. neživ.

rovná síť, opatřená horní a dolní žíní, určená pro zaplacení ryb v lovišti
přenesení významu

plůtky, -ů, m. neživ. pomn.

čtyřhranná síť, svisle ponořená do vody a zakotvená, *mreže, oplotě, oplotiny, tenata*
přenesení významu

podběrák, -u, m. neživ.

vakovitá síť na kruhovém rámu s rukojetí
odvozování

podložka, -y, ž.

podložní síť
univerbizace

praporec 2, -e, m. neživ.

stavěcí síť

přenesení významu

prodavačka, -y, ž.

ruční síť používaná při prodeji ryb
odvozování

provázek, -zku, m. neživ.

lano na nevodu

přenesení významu

přívlač, -e, ž.

velká síť na kovovém rámu a násadě
odvozování

pupa, -y, ž.

kruhová vrhací síť se závažími po obvodě, *kukla, vrhačka*
vznik nejasný

rackovka, -y, ž.

ochranná síť bránící rackům lovit ryby
odvozování

rakovka, -y, ž.

mělká plochá síťka ^{na} k chytání raků
odvozování

roubík, -u, m. neživ.

krátký dřevěný kolík, na který se zaklesne provázek nevodu při výlovu)
přenesení významu

rukávec, -vce, m. neživ.

pytlová, žebry vyztužená síť určená k samočinnému lapání ryb, *měch, rukávník,*
vězenec

přenesení významu

rukávník, -u, m. neživ.

pytlová, žebry vyztužená síť určená k samočinnému lapání ryb, *měch, rukávec,*
vězenec

odvozování

rybářský buben, fraz.

válcovitá síť, vrš s dvojitým chobotcem

Poznámka: Používá se k lovu v zarostlých vodách.

víceslovné pojmenování

#

sak, -u, m. neživ.

malá síť ve tvaru pytle na kovovém kruhu, *keser*
přenesení významu

sakovina, -y, ž.

rybářské sítě všeho druhu
odvozování

sešpendlená síť, fraz.

zamotaná síť
víceslovné pojmenování

sháňka 1, -y, ž.

náhonná síť, *shonka*
odvozování

shonka, -y, ž.

náhonná síť, *sháňka*
odvozování

škrabák, -u, m. neživ.

vlečná síťka užívaná k seškrabování vzorků usazenin ze dna vodních nádrží nebo
k lovu organismů žijících na dně
odvozování

špendlice, -e, ž.

asi metr dlouhé pruty užívaná k „sešití“ jednotlivých sítí kolem loviště, tj.
k vytvoření plotu
odvozování

špendlík, -u, m. neživ.

předmět zamotaný v síti
přenesení významu

tenata, θ, stř., pomn.

čtyřhranná síť, svisle ponořená do vody a zakotvená, *mreže, oplotě, oplotiny, plůtky*
specifikace významu

trak, -u, m. neživ. (z něm. r Track)

silný popruh pro přivázání horní a dolní žíně k žezlu, připojuje se na něj tažné lano
přejímání

tral, -u, m. neživ.

vlečná síť

vznik nejasný

valk, -u, m. neživ.

velká vlečná síť

vznik nejasný

vatka, -y, ž. (z něm. e Wate)

tažná síť s jádrem, kratší, ale hlubší než nevod pro odlov plůdku a násad
přejímání

vázka, -y, ž.

překážka na dně bránící pohybu sítě, *vězel*
odvozování

vězel, -u, m. neživ.

překážka na dně bránící pohybu sítě, *vázka*
odvozování

vězenec, -e, m. neživ.

pytlová, žebry vyztužená síť určená k samočinnému lapání ryb, *měch, rukávec, rukávník*

odvozování

vezírek, -u, m. neživ.

síťka určená k uchovávání živých ulovených ryb u vody

odvozování

vrhačka, -y, ž.

kruhová síť se závažími po obvodě, *kukla, pupa*

odvozování

zátěž, -e, ž.

olověné kuličky na provaze provlečeném spodním okrajem sítě, *korálky, olůvka*
specifikace významu

žezlo, -a, stř.

dřevěná opora po stranách nevodu, *dřívko*

přenesení významu

žíň, -ě, ž.

horní nebo dolní provaz sítě

přenesení významu

b) Nádoby

bedna, -y, ž.

železná nádoba na speciálním voze určená pro převoz ryb

přenesení významu

kád', -e, ž.

malá nádrž na ryby používaná při jejich třídění nebo prodeji

odvozování

lejta, -y, ž. (z něm. e Leite)

dřevěná nádoba ve tvaru sudu s otvorem z boku určená k přepravě ryb
přejímání

nálevka, -y, ž.

válcovitá nádoba na vodu na dlouhé tyči, při výlovu se jí plaší ryby, *šouf*
odvozování

putna, -y, ž. (z něm.e Butte)

dřevěná nádoba s jedním nebo dvěma uchy sloužící k přelévání vody do kádí
přejímání

šouf, -u, m. neživ. (z něm. schufen)

válcovitá nádoba na vodu na dlouhé tyči, při výlovu se jí plaší ryby, *nálevka*
přejímání

vanička, -y, ž.

nádoba kvádrového nebo válcovitého tvaru s objemem 35–50l
přenesení významu

c) Vážení a měření

centnýř, -e, m. neživ.

staré váhové označení pro vylovené ryby, odpovídá zhruba dnešním padesáti kilogramům

Poznámka: Po každém odvážení centnýře, hlásil vážný povel „Vrubte centnýř!“, zřízenec u váhy vřezával na váhu jeden vrub, na váze pak bylo možné zhruba spočítat váhu všech vylovených ryb.

odvozování

měřička, -y, ž.

plechová odměrka na plůdek, mírka

odvozování

mincíř, -e, m. neživ.

jednoduchá váha využívající šroubové pružiny ke stanovení hmotnosti, v rybářství hojně užívaná

odvozování

mírka, -y, ž.

plechová odměrka na plůdek, měřička

odvozování

mušle, -e, ž.

vanička na ryby zavěšená na vahadle váhy, okov
přenesení významu

okov, -u, m. neživ.

vanička na ryby zavěšená na vahadle váhy, mušle

odvozování

d) Další nástroje

brakovačka, -y, ž.

přezmen, -e, m. neživ.

nerovnoramenná váha, u níž se rovnováhy dosahuje posunováním závaží po ramenu

se stupnicí

vznik nejasný

brakovna, -y, ž.

šrák, -u, m. neživ. (z něm. r Schragen)

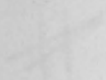
trojnožka na rybářskou váhu

přejímání

brakovaice, -č, ž.

mechanické zařízení na uložení ryb, brakovna, klápa, váh

odvozování

drapák, -u, m. neživ.

zařízení k odběru vzorků dna pod vodou, síťník

odvozování

háček, -ku, m. neživ.

rybí s koveým háčkem, křívou se přichytuje rybní žil, otvody při výlovu

specifikace vzhledu

háček, -u, m. neživ. (z něm. r Haken)

malé dřevěná nebo kamenná stěka na ryby s přílohem vody, háč

přejímání

kamera, -y, ž.

mechanický laser

přenosní vzhledu

d) Další nástroje

brakovačka, -y, ž.

děrovaná mělká nádoba s otvory pro odtok vody, určená k přebírání a prohlížení ryb

přebírka, řešeto

odvozování

brakovna, -y, ž.

mechanické zařízení na třídění ryb, brakovnice, klapka, vál

odvozování

brakovnice, -e, ž.

mechanické zařízení na třídění ryb, brakovna, klapka, vál

odvozování

drapák, -u, m. neživ.

zařízení k odběru vzorků dna pod vodou, sběrák

odvozování

háček, -čku, m. neživ.

tyč s kovovým hákem, kterou se přidržuje spodní žiň nevodu při výlovu

specifikace významu

haltýř, -e, m. neživ. (z něm. r Haltner)

malá dřevěná nebo kamenná sádka na ryby s průtokem vody, koš

přejímání

kamera, -y, ž.

mechanický keser

přenesení významu

kesener, -u, m. neživ.

válcové oksylichovací zařízení, Kessenerův kartáč
apelativizace propria

klapka, -y, ž.

mechanické zařízení na třídění ryb, brakovna, brakovnice, vál
specifikace významu

kolíbka, -y, ž.

nádrž se sítěnou vložkou sloužící k odchovu váčkového plůdku
přenesení významu

korec, -rce, m. neživ.

lehká lopatka určená k nabírání a čeření vody při shánění plůdku
vznik nejasný

koš 2, -e, m. neživ.

malá dřevěná nebo kamenná sádka na ryby s průtokem vody, haltýř
přenesení významu

krabuše, -e, ž.

železný košík na louče, kterými se svítilo při nočním lovu ryb
odvozování

krokvice, -e, ž.

měřicí pomůcka k vytyčení vodorovného směru
odvozování

krondle, -e, ž.

vidlice k nabodávání ryb
vznik nejasný

mlíko, -a, stř.

vápenný roztok užívaný k vápnění rybníka (kvůli kyselosti vody)
přenesení významu

násoska, -y, ž.

zařízení, jímž je možno dopravovat vodu bez čerpání přes výše ležící překážku do
míst pod její úrovní
odvozování

plachetka, -y, ž.

silné plátno, případně plachta čtvercového tvaru, někdy s oky v rozích, nebo na
kovovém rámu sloužící k přenášení matečných ryb
odvozování

plašidlo, -a, stř.

tyčka k plašení ryb, tlučka
odvozování

přebírka, -y, ž.

děrovaná mělká nádoba s otvory pro odtok vody, určená k přebírání a prohlížení ryb
brakovačka, řešeto
odvozování

pytlačka, -y, ž.

vlasec s háčkem sloužící k pytlačení na rybníku
odvozování

řešeto, -a, stř.

děrovaná mělká nádoba s otvory pro odtok vody určená k přebírání a prohlížení ryb
brakovačka, přebírka
odvozování

sběrák, -u, m. neživ.

zařízení k odběru vzorků dna pod vodou, drapák
odvozování

skluz, -u, m. neživ.

koryto určené k vysazování ryb z přepravních zařízení, šoupačka
odvozování

šoupačka, -y, ž.

koryto určené k vysazování ryb z přepravních zařízení, skluz
odvozování

tlučka, -y, ž.

- 1) tyčka určená k plašení ryb, plašidlo
 - 2) tyčka určená ke srážení prkéněk do kbelu
- odvozování

vál, -u, m. neživ.

mechanické zařízení na třídění ryb, brakovna, brakovnice, klapka
specifikace významu

žinkrouty, -ů, pomn.

řinčivé nástroje dříve užívané k nahánění ryb
vznik nejasný

XIII. Práce se sítěmi

brát do roubíku, fraz.

táhnout nevod pomocí dřevěných kolíků
víceslovné pojmenování

čistit nevod, fraz.

vybírat z nevodu choulostivé dravé ryby
víceslovné pojmenování

háčkovat, nedok.

přidržovat spodní žíň nevodu háčkem
specifikace významu

jádrít síť, nedok., fraz.

po ukončení zátahu sítě při výlovu podchytit spodní žíň, zavěsit ji na kolíky u kádiště a horní žíň umístit na loď nebo na tyče zabodnuté do dna loviště.

Poznámka: Vysoukáním přebytečných částí sítě se ryby postupně soustředí do menšího prostoru jejího jádra.

víceslovné pojmenování

metat síť, fraz.

vyhazovat síť po částech z lodi
víceslovné pojmenování

nabrat síť, fraz.

naložit a srovnat síť na loď
víceslovné pojmenování

rozdávat nevod k lovu, fraz.

roztahovat a z lodi ponořovat do vody nevod k zátahu
víceslovné pojmenování

podkládat rybník, nedok.

umíst'ovat do rybníka podložní síť
víceslovné pojmenování

prolovit kád', dok., ss.

protáhnout keserem vodu v kádi několika rychlými pohyby tak, aby v kádi nezůstaly žádné ryby, vyhonit *z kád'*
víceslovné pojmenování

puntovat, nedok.

přípevňovat síť k lodi nebo ke kolíkům před kádištěm
odvozování

řezat dno, fraz.

nabírat síť bahno ze dna
víceslovné pojmenování

shánka 2, -y, ž.

zatlačování ryb do loviště před zátahem
odvozování

sít'ovat, nedok.

opravovat síť
odvozování

svíznout, dok.

spojit dva nebo několik dílů sítě dohromady
odvozování

ubírat síť, fraz.

vytahovat síť s úlovkem z vody
víceslovné pojmenování

vyhonit kád', dok., fraz. *rybářské činnosti*

protáhnout keserem vodu v kádi několika rychlými pohyby tak, aby v kádi nezůstaly

žádné ryby, prolovit kád'

víceslovné pojmenování

zaplotovat, dok.

uzavřít ryby v lovišti přepínacím plotem

odvozování

záťah, -u, m. neživ.

lov nevodem, prubním plotem nebo vatkou; začíná rozdáním a končí uzavřením sítě

specifikace významu

XIV. Výlov a další rybářské činnosti

brakovat, nedok. (z něm. bracken)

třídít ryby

přejímání

dolovek, -u, m. neživ.

dokončení výlovu větších ryb z loviště saky a kesery po vydání ryb ze sítě

odvozování

hnojit rybník, fraz.

dodávat rybníčnímu dnu a vodě živiny odčerpané chovem ryb

Poznámka: Používá se hnojení organickými (hnůj, tráva), průmyslovými, minerálními hnojivy, chovem drůbeže na rybnících apod.

víceslovné pojmenování

hnojit na dno, fraz.

hnojit rybník v době, kdy je vypuštěný

víceslovné pojmenování

hnojit na vodu, fraz.

hnojit rybník v době, kdy je napuštěný

víceslovné pojmenování

hnojit zeleným, fraz.

hnojit rybník posekanou trávou

víceslovné pojmenování

jít po vodě, fraz.

jít na denní nebo noční kontrolu rybníků, stok, technických zařízení

víceslovné pojmenování

mokrý žně, fraz.

období výlovů, výlov rybníka

víceslovné pojmenování

obchůzka, -y, ž.

denní nebo noční kontrola rybníků, stok, technických zařízení

odvozování

odlov, -u, m. neživ.

zkušební výlov části ryb z rybníka, odlov na plné vodě, pruba

odvozování

odlov na plné vodě, ss.

zkušební výlov části ryb z rybníka, odlov, pruba

víceslovné pojmenování

okařit, nedok.

klást oka na ryby

odvozování

pruba, -y, ž. (z něm. e Probe)

zkušební výlov části ryb z rybníka, odlov, odlov na plné vodě

přejímání

sádkovat, nedok.

1) dávat ryby do sádky

2) čistit sádku

odvozování

střík, -u, m. neživ.

přívod čisté vody do loviště

odvozování

ulejvat loviště, dok., fraz.

vylít nebo vyčerpat loviště v případě, že voda zcela nevyteče

víceslovné pojmenování

vápnění mlíkem, fraz.

vápnění rybníka vápenným roztokem

víceslovné pojmenování

vydávání ryb, fraz.

vlastní výlov ryb ze sítí do brakovačky nebo do kádí

víceslovné pojmenování

XV. Nezařazená pojmenování

boleta, -y, ž.

přijímací list na ryby, který se předává sádeckému
vznik nejasný

bort 2, -u, m. neživ. (z něm s Bord)

prostor v lodi, do něhož se ukládají ryby nebo jiný náklad, kleče
přejímání

deputát, -u, m. neživ.

souhrn naturálních požitků (např. určité množství ryb apod.) poskytovaných
rybářům mimo mzdu
přejímání

dolovná, -é, ž.

oslava konce podzimních výlovů
vznik slovnědruhovou transpozicí - substantivizace

karbování, -í, stř.

vyplavování bahna z loviště
odvozování

kasírunk, -u, m. neživ. (z něm. e Kassierung)

likvidace a odpis ryb uhynulých na sádkách
přejímání

kleče, -e, ž.

prostor v lodi, do něhož se ukládají ryby nebo jiný náklad, bort
odvozování

nádavek, -u, m. neživ.

menší počet ryb přidaný nad stanovený počet nebo hmotnost při nasazování rybníků
nebo při prodeji ryb
odvozování

pasování, -í, stř. (z něm.)

slavnostní přijímání rybářů do Petrova cechu
specifikace významu

zástřelné, -ého, stř.

odměna za ulovení škůdce (např. kormorána, vydry, ondatry)
vznik slovnědruhovou transpozicí - substantivizace

zpracovna, -y, ž.

místo, zařízení na další zpracování ryb
odvozování

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

ANDRESKA, Jiří: Lesk a sláva českého rybářství, Nuga, Pacov 1997

ČERMÁK, F., BLATNÁ, R.: Manuál lexikografie, H&H, Jinočany 1995

DYK, V., PODUBSKÝ, V., ŠTĚDRONSKÝ, J.: Základy našeho rybářství, SZN, Praha 1956

Encyklopedický slovník češtiny, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002

HAUSER, Přemysl: Nauka o slovní zásobě, SPN, Praha 1980

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: Česká mluvnice, SPN, Praha 1981

HUBÁČEK, Jaroslav: Malý slovník českých slangů, Profil, Ostrava 1988

HUBÁČEK, Jaroslav: O českých slanzích, Profil, Ostrava 1979

HUBÁČEK, Jaroslav: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů, SPN, Praha 1971

HULE, Miroslav: Rybníkářství na Třeboňsku, Carpio, Třeboň 2000

HULE, Miroslav: O rybářském štěstí, Carpio, Třeboň 2002

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

- ANDRESKA, Jiří: Lesk a sláva českého rybářství, Nuga, Pacov 1997
- ČERMÁK, F., BLATNÁ, R.: Manuál lexikografie, H&H, Jinočany 1995
- DYK, V., PODUBSKÝ, V., ŠTĚDRONSKÝ, J.: Základy našeho rybářství, SZN, Praha 1956
- Encyklopedický slovník češtiny, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002
- HAUSER, Přemysl: Nauka o slovní zásobě, SPN, Praha 1980
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: Česká mluvnice, SPN, Praha 1981
- HUBÁČEK, Jaroslav: Malý slovník českých slangů, Profil, Ostrava 1988
- HUBÁČEK, Jaroslav: O českých slanzích, Profil, Ostrava 1979
- HUBÁČEK, Jaroslav: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů, SPN, Praha 1971
- HULE, Miroslav: Rybníkářství na Třeboňsku, Carpio, Třeboň 2000
- HULE, Miroslav: O rybářském štěstí, Carpio, Třeboň 2002

- CHLOUPEK, Jan: Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti, UJEP, 1972
Brno 1986
- JÍLEK, František: Jihočeský člověk a jeho řeč, Krajské nakladatelství,
České Budějovice 1961
- KLIMEŠ, Lumír: Slovník cizích slov, SPN, Praha 1998
- KRÁTKÝ, Radovan: Hantýrka pro samouky, Paseka,
Praha a Litomyšl 2004
- MALIŠ, O., MACHOVÁ, S., SUK, J.: Současný český jazyk- Lexikologie,
Karolinum, Praha 1999
- MARTINCOVÁ, O. – BRABCOVÁ, R.: Malý slovník jazykovědných
termínů. Praha: Karolinum, 1998
- Mluvnice češtiny I., Academia, Praha 1986
- OBERPFALCER-Jílek, František: Jazykozpyt, Jednota českých filologů, Praha 1932
- OUŘEDNÍK, Patrik: Šmírbuch jazyka českého, Praha 1992
- Příruční mluvnice češtiny, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia,
Praha 1994
- Slovník spisovného jazyka českého, Academia Praha 1989
- SUK, Jaroslav: Několik slangových slovníků, Praha 1993

ŠMILAUER, Vladimír: Nauka o českém jazyku, SPN, Praha 1972

TICHÁ, Z. – SKOPEC, L.: Tři slangové slovníky. Karolinum,
Praha 2001

Velký encyklopedický rybářský slovník, FRAUS, Plzeň 2004

WIDIMSKÝ, František: Německo – český a česko – německý slovník, SPN,
Praha 1991

ZIMA, J. 1961. Expresivita slova v současné češtině. Studie lexikologická a
stylistická. Praha

Články

- BEČKA, J. V.: Slangy, podmínky jejich vzniku a vývoje. In: Sborník přednášek z I. konference o slangu a argotu v Plzni v září 1977, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1978, s. 2
- BEČKA, J. V.: Co je slang a co není slang. In: Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23. –26. září 1980, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1982, s. 5
- BEČKA, J. V.: Slang a diferenciacie v běžně mluvené řeči. In: Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. –27. ledna 1984, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1987, s. 4
- BERKA, Radomír: Rybářské názvosloví v historickém vývoji, In: Československé rybníkářství 3, Praha 1982, s. 100-103
- ERTL, Václav: Z našich časopisů, Naše řeč 8, 1924, s.58-61
- Hubáček, Jaroslav: Distribuce onomaziologických postupů v slovní zásobě jednoho slangu. In: Slovo a Slovesnost, r. 36, 1975, s. 104
- HUBÁČEK, J.: K metodologii zkoumání slangů. In: Sborník přednášek z IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. – 12. února 1988, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1989, s. 5
- HUBÁČEK, J.: K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. In: Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7. –9. února 1995, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1995, s. 18

HUBÁČEK, J.: Výběrový slovník českých slangů. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003

CHLOUPEK, Jan.: O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny. In: Naše řeč, r. 52, 1969, s. 141

JAKLOVÁ, Alena: Budeme argot nově definovat?, Slovo a slovesnost 60, 1999, s. 293-300

JAKLOVÁ, Alena: Jihočeské slangy.

In: Jazyk a řeč jihočeského regionu I, JČU, České Budějovice 1992, s. 60-72

JAKLOVÁ, Alena: K výzkumu slangu, Spisovná čeština a jazyková kultura 1993, FF UK, Praha 1995, s.132-135

JAKLOVÁ, Alena: Lexikální výpůjčky v jihočeských slanzích. In: Čechová, M., Moldonová, D. (eds.), Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře, PedfUJEP, Brno 1999, s. 216-220

JAKLOVÁ, Alena: Několik poznámek k rybářskému slangu a rybářské terminologii, Naše řeč 79, 1996, s.15-20

JAKLOVÁ, Alena: Slangy v jižních Čechách, Čeština doma a ve světě, 3/2000, s.142-145

KÁLALOVÁ, Drahoslava: Rybářský slang. In: Jihočeská vlastivěda, sv. Jazyk, JČN, České Budějovice 1987, s. 109-113

KLIMEŠ, Lumír: Časová a lexikální nasycenost slangu, Naše řeč 72, 1989, s. 57-63

OBERFALCER-JÍLEK, František: Argot a slangy, In: Československá vlastivěda, III. díl, Praha 1934, s. 311-375

ROBEK, A., VAŘEKA, J.: Národopis. In: Jihočeská vlastivěda, řada A, JČN, České Budějovice 1987

TÁBORSKÝ, Jan: Jaro, léto, podzim a zima po vojensku, In: Čeština doma a ve světě, 1/2005, s. 4-13

TEPLÝ, František: Příspěvky k dějinám českého rybníkářství, Praha 1937, s. 160-178

TICHÁ, Zdeňka: Lexikografické přístupy ke slangovému materiálu. In: Sborník přednášek z VI. konference o slangu a argotu v Plzni 15. – 16. září 1998, Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1998, s. 9

TICHÁ, Zdeňka: Pojmenování ve sportovní oblasti – od slangu ke spisovné komunikaci. In: Dynamika a inovace v češtině a bulharštině. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003, s. 101

TICHÁ, Zdeňka: Profesionalizmy a slangizmy. In: Varia X (Zborník materiálův z X. kolokvia mladých jazykovedcov). Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2003, s. 12

TROST, Pavel: O pražském argotisování, Slovo a slovesnost 1, 1935, s. 106-108

TROST, Pavel: Argot a slang, Slovo a slovesnost 1,1935, s. 240-242

Sborníky

Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni, Plzeň 1983

Sborník přednášek ze III. Konference o slangu a argotu v Plzni,
Plzeň, 1987

Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni, Plzeň 1989

Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni, Plzeň 1995

Diplomové a habilitační práce

HŮLKOVÁ, Radka: Muzikantský slang, DP, PedfUK, Praha 2005

JAKLOVÁ, Alena: Jihočeské slangy, HP, JČU, České Budějovice 1993

MYŠKOVÁ, Martina: Veslařský slang, DP, PedfUK, Praha 2006

PISCHOVÁ, Karina: Jazyk hudebních subkultur, DP, PedfUK 2004

Seznam použitých zkratek

dok. = vid dokonavý

fr. = francouzština

fraz. = frazém

hrom. = substantivum hromadné

it. = italština

lat. = latina

m. neživ. = rod mužský neživotný

m. živ. = rod mužský životný

nedok. = vid nedokonavý

něm. = němčina

pl. = plurál

pomn. = substantivum pomnožné

rus. = ruský jazyk

ss. = slovní spojení

stř. = rod střední

vl. jm. = vlastní jméno

ž. = rod ženský

Rejstřík slangových názvů

- bahňák, 73
bahňák,, 73
bastard, 86
bašta, 52, 72, 106
baťa, 55, 77, 79, 84
bedna, 125
běl, 57, 86
bílé ryby, 53, 86
blafoun, 60, 86
bobkař, 58, 73, 75, 76
boleta, 139
bort 1, 106
bort 2, 139
bosák, 57, 73
bot'ák, 58, 73
bouda, 106
brak, 86
brakovačka, 129, 131
brakovat, 38, 136
brakovna, 59, 129, 130, 132
brakovnice, 59, 129, 130, 132
brakýř, 47, 58, 73
brát do roubíku, 133
brlení, 35, 59, 106, 107, 108, 109, 110,
111, 113, 115
broďáky, 116
brok, 118
brokovka, 118, 119, 120
břehák, 77, 79, 83, 85
cajk, 117
ced'ák, 58, 95
cedník, 95
cejch, 106, 110
centnýř, 127
cigáro, 98
courat, 99
cupka, 77
čapík, 73
čerkal, 118
červenoočka, 37, 47, 48, 77
červenopeřice, 47, 48, 77, 84
česlice, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113,
115
čík, 77
čistit nevod, 133
čorek, 34, 77
čumec, 41, 51, 77, 78, 83
dával, 73
deka, 95
deputát, 139
dlab, 107
dlešec, 78, 80, 81, 82, 83
dluž, 107, 113
dlužka, 60, 107, 113
dmout se, 99, 100
dolovek, 59, 61, 136
dolovná, 139
dorážet, 99
drapák, 129, 132
dráždil, 58, 95, 97
drňák, 78, 82, 83
drob, 86
drobná voda, 99
drůbež, 86
dřívko, 118, 125
dudy, 90
duhák, 35, 41, 57, 78
dvouletek, 86, 87
dvouroček, 47, 86, 87
fašina, 107, 116
ferule, 116
fišmajstr, 38, 39, 74
fišparta, 38, 74
fogoš, 78
fousáč, 35, 77, 78, 83
fusál, 77, 78, 83
generačka, 95
grundl, 78, 79, 83
gumák, 116
háček, 60, 129
háčkovat, 133
had, 78, 82, 83
hák, 90
haltýř, 129, 130
hať, 107
hejtman, 74
hnojit na dno, 136
hnojit na vodu, 136
hnojit rybník, 136
hnojit zeleným, 136

horní žiň, 118, 120, 133
 houpačka, 98
 hradítko, 59, 107, 113
 hranička, 35, 60, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115
 hrejzek, 78, 79, 83
 hřbet, 108
 hřebík, 108
 huch, 52, 79
 hustota obsádky, 103, 105
 chobotec, 118, 120
 jádro sítě, 118
 jádřit sít', 133
 jásek, 79, 81
 jednoróček, 47, 87
 jehla, 108
 jelčík, 60, 77, 79, 83, 85
 jezero, 108
 ježek, 77, 79, 84
 jikrnačka, 95, 96
 jít nahoru, 99, 100
 jít po vodě, 136
 kaberna, 52, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115
 kabernák, 59, 79
 kád', 125
 kádiště, 108, 111, 133
 káerko, 79, 80
 kalhoťáky, 116
 kamenáč, 79
 kamera, 32, 129
 kapr erko, 79, 80, 85
 kaprovák, 50, 103
 karbování, 139
 kasírunk, 139
 kbel, 108, 110, 112, 113
 kesener, 39, 130
 keser, 119, 123, 129
 kesírek, 60, 119
 klapka, 129, 130, 132
 klec, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115
 kleče, 40, 139
 kleň, 80
 klesat, 99, 102
 klika, 55, 119
 kmínáč, 87
 koberna, 51, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115
 koják, 39, 50, 80
 kolíbka, 130
 komora, 103, 104
 komorovat, 103
 konvojant, 74
 korálky, 119, 120, 125
 korec, 130
 koruna, 109
 koš 1, 109
 koš 2, 130
 koule, 119, 121
 koupat se, 92
 koženáč, 80, 81, 84
 krabuše, 130
 králík, 55, 80, 81, 84
 krokvice, 130
 krontle, 130
 kudla, 80, 84
 kukla, 119, 122, 125
 kulit, 95
 kulit se, 95
 kvést, 99
 kýl, 90
 lacha, 109
 lavice, 109
 lavička, 109
 lávka, 109, 114
 lejta, 126
 letnit rybník, 53, 99
 letorost, 90
 lída, 119
 lídožrout, 37, 80, 85
 lopatáč, 78, 80, 81, 82, 83
 lopat'ák, 80, 81
 lovec, 74
 lovečka, 116
 loviště, 60, 101, 106, 108, 110, 123, 133, 134, 136, 137, 138, 139
 lože ryb, 110
 lupice, 81, 85
 lutra, 52, 98
 lysec, 57, 80, 81, 84
 lžíce, 119
 malý bejček, 81
 matka, 95, 96
 měch, 118, 120, 122, 125
 merlín, 79, 81
 měřička, 127
 metat sít', 133
 mincíř, 127
 minoha, 98

mírka, 127
 mládek, 57, 74, 75, 76
 mláko, 110
 mlíčňák, 96
 mlíko, 131
 mnich, 108, 110, 112, 113
 mokré žně, 137
 monte, 52, 81
 mřeže, 120
 mušle, 127
 nabrat siť, 133
 nádavek, 140
 nadčapec, 47, 106, 108, 109, 110, 111,
 113
 nádobář, 58, 74
 nádobí, 117
 naháč, 57, 80, 81, 84
 nálevka, 126
 nalitá jikrnačka, 96
 násada, 59, 103
 nasadit, 92, 93
 nasazovat, 92, 93
 násoska, 131
 návodní strana, 110
 nebesák 2, 100
 nedosadit, 103, 104
 nevod, 56, 74, 75, 76, 120, 124, 133
 nevypadnout, 100
 normál, 106, 110
 nosák, 82, 83
 nosál, 57, 82, 83
 novina, 60, 110
 obchůzka, 137
 obracet se, 92
 obrev, 118, 120
 obsádka, 59, 103
 obsazení, 103
 očapí, 35, 106, 107, 108, 109, 110, 111,
 113, 115
 odlov, 124, 137
 odlov na plné vodě, 137
 odtáhnout, 100
 ohnoutek, 120
 okař, 74
 okař., 74
 okařit, 137
 okenice, 111, 112
 okno, 111, 112
 oko, 111, 112, 113, 114, 115
 okov, 127
 olšák, 78, 82, 83
 olšovka, 60, 82
 olůvka, 118, 119, 120, 125
 oplotě, 120, 121, 124
 oplotec, 58, 106, 107, 108, 109, 110, 111,
 113, 115
 oplotiny, 59, 120, 121, 124
 oringle, 87
 osnačka, 82
 otavka, 96
 otec, 96
 ovísek, 96
 ozub, 47, 90
 padák, 87
 padoustev, 70, 82, 83
 palach, 60, 98
 palice, 90
 papírák, 87, 88, 89
 parket, 40, 108, 111
 paroustev, 70, 82
 pasování, 40, 140
 pasovky, 116
 pecka, 111
 penízky, 55, 90
 péro, 111
 pěšák, 35, 74, 75, 76
 pětilístek, 48, 96, 97
 píchat rybník, 100, 101
 pilka, 55, 90
 pinka, 112
 pitruše, 78, 80, 81, 82, 83
 plachetka, 131
 plašidlo, 59, 131, 132
 plavačka, 98
 plavec, 119, 121
 pleskáč, 78, 80, 81, 82, 83
 plot, 121
 plotna, 112
 plůtky, 120, 121, 124
 podběrák, 120, 121
 podhouště, 82, 83
 podklad, 96, 97
 podkládat rybník, 134
 podlehnout, 92
 podložka, 95, 121
 podsadit, 103, 104
 pošťevák, 34, 58, 95, 97
 požerák, 108, 110, 112, 113
 praporec 1, 91
 praporec 2, 121

pražma, 35, 78, 80, 81, 82, 83
prodavačka, 121
prohlubeň, 109, 111, 112, 114
prolejšvat, 92
prolovit kád', 134, 135
pronášet se, 92
proudník, 59, 77, 79, 83, 85
proutkař, 73, 75, 76
provázek, 121, 122
prsa, 112
pruba, 137
přebírka, 59, 129, 131
předák, 75
přední, 75, 91
přesadit, 53, 92
přesazovat, 92
přezmen, 128
přibývat, 99, 100
přívlač, 122
pukat, 71, 92
punt, 112
puntovat, 134
pupa, 119, 122, 125
putna, 126
pytlačka, 131
rackovka, 35, 122
rakovka, 35, 59, 122
rejchan, 112
roček, 87
rosák, 78, 82, 83
roubík, 55, 122
rozdávat nevod k lovu, 133
rozlitina, 58, 111, 112, 113, 114, 115
rozrostlé ryby, 87
rozsadit, 71, 93
rozsazovat (ryby), 71, 93
rukávce, 116
rukávec, 118, 120, 122, 125
rukávník, 118, 120, 122, 125
růzve, 96, 97
ryba dna, 88
ryba padlá, 88
ryba plevelná, 88
ryba plná, 88
ryba podružná, 88
ryba skleněná, 87, 88, 89
ryba ucpaná, 53, 88, 89
ryba v pastvě, 53, 88
ryba vyšlá, 53, 89
ryba zadržaná, 53, 88, 89
rybák, 75, 76
rybářský buben, 122
rybník dvouhorkový, 104
rybník chudý, 104, 105
rybník jalový, 104
rybník je na plné vodě, 100
rybník jednohorkový, 104
rybník komorový, 103, 104
rybník málo nosný, 104
rybník málo živný, 104
rybník matečný, 100
rybník na živé vodě, 100, 101
rybník nedosazený, 105
rybník neúrodný, 105
rybník obsazený, 105
rybník průtočný, 100, 101
rybník přesazený, 105
rybník úrodný, 105
rybník vyžilý, 105
rybník zahuštěný, 105
rybník zapadlý, 101
rybník živý, 105
rypec, 91
řadáč, 59, 83
řešátkovat, 93
řešeto, 129, 131
řezat dno, 134
řízek, 77, 78, 79, 83
sada, 96, 97
sádecký, 75
sádecký,, 75
sádkovat, 137
sádlo, 113
sak, 123
sakovina, 123
sazan, 39, 52, 83
sběrák, 129, 132
sešpendlená síť, 123
sháňka 1, 123
sháňka 2, 134
shonka, 123
scházet, 101, 102
síto, 35, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113,
115
síťovat, 134
skalák, 84
skluz, 132
slinták, 77, 79, 84
stáhnout (rybník), 101
stát, 35, 37, 101

stavítko, 59, 107, 113
strdlice, 84
strojič, 58, 75
strojit, 101
střík, 137
svatební šat, 97
svíznout, 134
šarat, 89
šavle, 87, 88, 89
šenkýřka, 77, 84
škrabák, 123
šouf, 126
šoupačka, 132
špendlice, 123
špendlík, 123
špíglák, 80, 81, 84
špunt, 113
špuntovnice, 113
šrák, 128
štendr, 108, 110, 112, 113
štíhle, 58, 80, 84
šťouchat, 53, 100, 101
šupináč, 84
švec, 55, 77, 79, 84
táhnout se, 101
tahoun, 56, 74, 75, 76
temenčák, 111, 112, 113, 114, 115
temenec, 111, 112, 113, 114, 115
tenata, 120, 121, 124
tkanička, 85
tlučka, 59, 131, 132
tohoroček, 47, 48, 79, 80, 85
trak, 124
tral, 124
trdlišťe, 114
troubit, 93
trousit, 102
trumen, 41, 85
tůň, 114
týmenec, 60, 111, 112, 113, 114, 115
ubírat síť, 134
udičkář, 58, 73, 75, 76
ulejvat loviště, 138
usypat, 53, 102
vál, 129, 130, 132
valk, 124
vanička, 126, 127
vápnění mlíkem, 138
vařit se, 93
vasrovat, 72, 93
vatka, 124
vazba, 23, 58, 114
vázka, 59, 124
vážný, 76, 127
vejtká, 114
vězel, 59, 124
vězenec, 118, 120, 122, 124
vezírek, 59, 125
voda hladová, 102
vodní květ, 98
vodní prase, 32, 85
vodní vši, 98
vodulej, 35, 47, 48, 76
vrhačka, 119, 122, 125
vydávací lávka, 114
vydával, 35, 76
vydávání ryb, 138
vydávát, 93
vydra, 75, 76, 98
vyhonit kád', 135
vymačkávat, 97
výplivky, 91
vyrážka, 97
vysadit, 92, 93
vysazovat, 92, 93
vývar, 60, 114, 115
vývařiště, 114, 115
vývěr, 111, 112, 113, 114, 115
vývržky, 91
vzdušná strana, 115
zahrádka, 106, 107, 108, 109, 110, 111,
113, 115
zájezdek, 115
zajíček, 55, 77, 79, 83, 85
zaloupnout se, 94
zámek,, 115
zapadat, 101, 102
zaplotovat, 47, 135
zarybněnost, 103, 105
zástřelné, 140
zátah, 61, 135
zátěž, 118, 119, 120, 125
zimovat, 102
zpracovna, 59, 60, 140
zubáč, 81, 85
zubatá, 80, 85
zůstat nazpátek, 94
žezlo, 55, 118, 125
žíň, 125, 129, 133
žinkrouty, 132

Fotografická příloha

Rybní právo neboli ferule

Mincíř s mušlí

Plachticka položená v brakovnici

Mechanický nakladač s mušlí a mincířem, vlevo brakovna

Brakovnice, šoupačka, kádě a mechanický nakladač

Saky (vlevo) a kesery

Kádiště před výlovem

Ze života rybářů

Ústřední knih.Pedf UK

2592070176

ZÁVĚR

Rybářský slang jsme v této práci pojímali jako vrstvu národního jazyka užívanou v běžné neoficiální, případně polooficiální komunikaci v rybářském profesním prostředí.

Rybářský slang se odlišuje od běžně mluveného jazyka specifickou, poměrně omezenou slovní zásobou. Nevytváří však vlastní jazykový systém (je to nestrukturní útvar národního jazyka), nedisponuje prostředky zvláštními hláskovými nebo mluvnickými. Rybářské slangové výrazy jsou užívány v rámci jazykového systému obecné češtiny.

Rybářský slang je, stejně jako každý slangový útvar, spjat se sociální skupinou, která ho rozvíjí a užívá. V naší práci popisujeme slang rybářský profesní a odlišujeme jej od slangu rybářského zájmového, přičemž mezi nimi nevytyčujeme ostré hranice. Charakteristickými rysy rybářského profesního prostředí jsou uzavřenost a tradičnost.

U rybářského slangu (ale i u slangů jiných) můžeme rozlišit slovní zásobu centrální a periferní. Jádro slovní zásoby rybářského profesního slangu je starobylé a dlouhodobě stabilní. Na okraji slangové slovní zásoby stojí archaické a zastaralé slangové výrazy, v rybářském slangu je možné nalézt i mnohé historismy.

Slangová pojmenování rybářského profesního slangu mají výrazně blíže ke spisovnosti a mají spíše nocionální povahu na rozdíl od slangových výrazů z jiných oblastí. Rybářský slang pouze zřídka vytváří synonymické řady. Rybářský profesní slang je z velké části tvořen profesionalismy.

Slovní zásoba rybářského slangu se skládá pouze z plnovýznamových slov. V nashromážděném jazykovém materiálu jsou zastoupena nejvíce podstatná jména, méně již slangové slovesa. Podstatnou část rybářských slangových pojmenování tvoří víceslovná pojmenování.

K obohacování slovní zásoby rybářského slangu dochází stejnými onomaziologickými postupy, jakými se rozšiřuje slovní zásoba jiných útvarů

českého jazyka. Rybářský slang je obohacován o nová pojmenování nejčastěji onomaziologickým postupem derivačním (především odvozováním příponovým) a tzv. sémantickým tvořením (zejména metaforickým přenášením významu). Nápadné je i časté tvoření víceslovných pojmenování a hojně vytváření nových výrazů pomocí specifikace významu. Spíše v minulosti docházelo k přejímání z cizích jazyků, zejména z němčiny. Nejméně je v rybářském slangu zaznamenáno slov vzniklých skládáním, slovně druhovou transpozicí a apelativizací proprií.

V této práci jsme se dále zabývali metodami a postupy, které je možné využívat při slangistickém bádání. Podrobně jsme popsali přístup lexikografický. Na základě teoretických poznatků jsme vytvořili slovník rybářského slangu obsahující téměř 500 hesel.

Hlavní přínos naší práce spatřujeme v tom, že představuje a systematizuje živou slovní zásobu rybářského slangu na pozadí nejdůležitějších poznatků české slangistiky, a zároveň podává sociolingvistický pohled na rybářské profesní prostředí.